

ΠΑΙΔΕΙΑ

και
ζωή

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1954

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Ἡ Παιδεία κοινὸ ἀγαθὸν	Ἡ Διεύθυνση
Ἡ ἐκπαίδευση τῶν τυφλῶν (II)	Εἰρήνη Παϊδούση
Βασικὲς ἀρχὲς τῆς ἀναλυτικῆς Ψυχολογίας (IV)	Ανδρέας Καλούτσος
Κληρονομικότητα καὶ Ἀγωγή (III)	Ἄννα Κασιόγρα
Πὼς θὰ ἐρμηνεύαμε ἐμεῖς τὴν Ἑνίατα Διδασκαλία	Καλλιόπη Μουστάνα
Συστάσεις Διεθνῶν Συνεδρίων	Ε. Π. Π.
Ἑμμανουὴλ Ροῦδης (πεντητάχρονα)	Θεόδωρος Ξύδης
Βιβλιοκρισία	Ε. Γ. Π.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ι. Ν. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ, Στοὰ Ἀρσακείου

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ - ΕΡΕΥΝΑΣ - ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Έκδίδεται τὴν 1η κάθε μηνός.

Διευθυντής: Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ, Ἀρτοτίνης 6. Τηλ. 71-135

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα :

Ε. Π. Παπανοῦτσον, Ἀρτοτίνης 6 — Ἀθήνας

Ἑτησία συνδρομή :

Διὰ τὸ ἔτος 1954 δραχ. 60.

Τόμοι προηγούμενων ἐτῶν :

1947	ἄδετος	δραχ.	75	πανόδετος	δραχ.	95
1948	»	»	75	»	»	95
1949	»	»	75	»	»	95
1950	»	»	75	»	»	95
1951	»	»	75	»	»	95
1952	»	»	75	»	»	95
1953	»	»	75	»	»	95

Τιμὴ τοῦ παρόντος τεύχους

Νοεμβρίου 1954 δραχ. 6

Διευθύνσεις σύμφωνα με τὸ ἄρθρον 6 § 1 τοῦ Α.Ν. 1092/1938:

Διευθυντής καὶ ἐκδότης τῆς «Παιδείας»: Ε. Π. Παπανοῦτσος, Κατοικία: Ἀρτοτίνης 6.

Προϊστάμενός Τυπογραφείου: Π. Σαββίδης, Κατοικία: Β. Τζαφέρη 2.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Μηνιαῖο Περιοδικὸ Μελέτης—Ἑρευνας—Διαφωτισμοῦ

ΕΤΟΣ Γ' — ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1954 — ΤΕΥΧΟΣ 32

Ἡ Παιδεία κοινὸ ἀγαθὸ

Ἐνα φαινόμενο βαρυσήμαντο καὶ γιὰ τὴν αὐριανὴ διαμόρφωση τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμη τὸ μέλλον τοῦ ἐθνικοῦ μας πολιτισμοῦ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐκπαίδευση καλῆς ὁπωςδήποτε ποιότητος ἄρχισε νὰ γίνεται εἶδος ἀκριβὸ στὴν Ἑλλάδα, καὶ γιὰ νὰ τὴν ἐξασφαλίσαι μιὰ οἰκογένεια στὰ παιδιὰ της (ἀλλοίμονο ἀνεῖναι περισσότερα ἀπὸ 1—2), πρέπει νὰ ἀποφασίσαι νὰ ὑποβληθεῖ σὲ θυσιᾶς δυσβάσταχτες. Τὸ φαινόμενο τοῦτο πρωτοπαρουσιάστηκε στὰ χρόνια τῆς ξενικῆς κατοχῆς, τότε πού τὰ ἐπίτακτα διδασκῆρια, ἡ φυγὴ τοῦ λιμοκτονούντος διδασκτικοῦ προσωπικοῦ καὶ ἡ ὀλιγωρία (ἢ καὶ ἡ κακὴ πρόθεση) τοῦ κατακτητοῦ καὶ τῶν ὀργάνων του γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ μας δὲν ἐπέτρεπαν τὴν ὁμαλὴ λειτουργίαν τῶν σχολείων.

Ἀπὸ τότε ἀναπτύσσεται με γοργὸ ρυθμὸ ἡ ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευση, ἡ ἐκπαίδευση δηλαδὴ πού πληρώνεται λίγο ὡς πολὺ ἀκριβά, καὶ νὰ ὑποχωρεῖ ἡ δημοσίαι ἐκπαίδευση: συνωστισμός σὲ ἀνθυγιεινὰ διδασκῆρια, ἀνεπάρκεια διδασκτικοῦ προσωπικοῦ (διαρροὴ τῶν ὑπηρετούντων σὲ ἄλλες ἀπασχολήσεις καὶ ἀπροθυμία τῶν νέων νὰ δεχτοῦν τὸ διορισμό τους, ἐξαιτίας τῆς ἰσχνότητος τοῦ μισθοῦ πού προσφέρει στοὺς ἐκπαιδευτικούς ὑπαλλήλους τοῦ τὸ Κράτος), ἔλλειψη σχολείων σὲ πυκνοὺς οἰκισμούς κ.ο.κ. Ὁ συμμοριτοπόλεμος καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν κρατικῶν πόρων νὰ καλύψουν τίς ὀλοένα πολλαπλασιαζόμενες ἀνάγκες τῆς χώρας ἐπιδείνωσαν ἀργότερα τὴν κατάστασι καὶ σήμερ ἐφτάσαμε ἢ κινδυνεύομε νὰ φτάσομε στὸ σημεῖο: ἂν μιὰ οἰκογένεια δὲν ἔχει σημαντικὰ ἔσοδα καὶ δὲν ἀποφασίσαι νὰ διαθέσει ἕνα δυσανάλογα μεγάλο μέρος αὐτῶν τῶν ἐσόδων γιὰ τὴν ἐκπαίδευσι τῶν νέων μελῶν της, τὰ παιδιὰ της δὲν πρόκειται πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ νὰ ἐξελιχθοῦν, γιὰτὶ θὰ ριχτοῦν στὴ βιοπάλη με μόνον ἐφόδιο τὰ κολυβαγράμματα τοῦ Δημοτικοῦ.

Μόνον στὰ δημοτικὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους τηρεῖται τὸ γράμμα τοῦ Συντάγματος πού ἐπιβάλλει τὴ δωρεάν ἐκπαίδευσι τῶν παιδιῶν ὁλόκληρου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἡ μόρφωσι γίνεται ἀγαθὸ πού κοστίζει, καὶ μάλιστα ἀκριβά. Τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον στὴν πρωτεύουσα καὶ στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τῆς χώρας, ὅπου

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ καὶ ΧΑΤΗ

ΗΜΕΡΟΜ. 20.8.85

ΑΡΙΘ. 38305

οἱ γονεῖς, γιὰ νὰ προσφέρουν κάπως ἐπιμελημένες γυμνασιακὲς σπουδὲς στὰ παιδιὰ τους, τὰ στέλνουν σὲ ἰδιωτικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ σ' ὁλόκληρη σχεδὸν τὴν ἐλληνικὴ ὑπαιθρο. Ὅχι ἀπλῶς γιὰ τὸ μαθητικὸς πληθυσμὸς τῆς κρατικῆς Μέσης παιδείας ἔχει ἐπιβαρυνθεῖ μὲ ἐκπαιδευτικὰ τέλη καὶ εἰδικὲς εἰσφορές, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἐξῆς κυρίως λόγους :

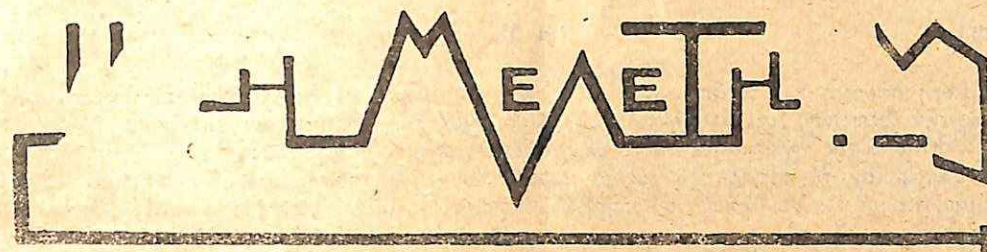
Τὰ πλεῖστα ἐπαρχιακὰ γυμνάσια λειτουργοῦν μὲ ἀνεπαρκὲς προσωπικὸ καί, γιὰ νὰ προωθηθοῦν οἱ ἀπόφοιτοί τους σὲ ἀνώτερες σπουδές, πρέπει νὰ καταρτισθοῦν ἰδιαίτερα, δηλαδὴ νὰ πληρώσουν τὸ φόρο (φόρο βαρὺ) σὲ προγυμναστὲς καὶ φροντιστήρια. Ὅπου πάλι ὑπάρχουν ὅχι πλήρη Γυμνάσια, ἀλλὰ τὰ λεγόμενα Γυμνασιακὰ Παραρτήματα, ἐκεῖ οἱ γονεῖς μὲ ἔρανο μεταξὺ τους προσλαμβάνουν διδακτικὸ προσωπικὸ καὶ πληρώνουν τοὺς μισθοὺς του, γιὰ τὸ ἀπὸ τοὺς πέντε καὶ ἕξη καθηγητὲς ποὺ χρειάζεται τὸ σχολεῖο, ἓνα ἢ δυὸ τὸ πολὺ μπορεῖ νὰ διαθέσει τὸ Κράτος.

Ὅλα αὐτὰ διατυπώνονται καθαρὰ καὶ ἀπλὰ μὲ τὴν πρόταση : Ὅποιος ἔχει χρήματα μορφώνει τὰ παιδιὰ του, ὅποιος δὲν ἔχει τὰ ἀφήνει ἀγράμματα.... Θὰ πῆτε : Καὶ τί παράξενο βρίσκετε σ' αὐτό; Δὲν εἶναι δὲ ἀνήκουστο τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνώτερη μόρφωση παίρνουν τὰ παιδιὰ τῶν εὐπορῶν τάξεων.—Φυσικά, ἀνήκουστο δὲν εἶναι. Εἶναι ὅμως καὶ συμφέρον γιὰ ἓνα λαὸ σὰν τὸ δικό μας, εἶναι καὶ σύμφωνο μὲ τὴ δημοκρατικὴ παράδοση καὶ μὲ τὸ δημοκρατικὸ ἦθος του νὰ ἀχρηστεύονται γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ἐνεργὸ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους ἀπὸ ἑλλειψὴ παιδείας μεγάλες μάζες τοῦ πληθυσμοῦ; Μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα καὶ μὲ ἥσυχη συνείδηση νὰ παραβλέπει τίς συνέπειες ποὺ θὰ ἔχει γιὰ τὴ μορφὴ τῆς αὐριανῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας καὶ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἐθνικοῦ μας πολιτισμοῦ τὸ γεγονὸς τοῦτο;

Υπάρχουν βέβαια καὶ μερικοὶ ποὺ πιστεύουν ὅτι ὅσο λιγότερη παιδεία ἀποκτᾷ ὁ λαός, τόσο μεγαλύτερη θὰ γίνεταί ἡ κοινωνικὴ εὐστάθεια τῆς χώρας, ἐπομένως τόσο μικρότερες οἱ πιθανότητες ἐνοχλητικῶν ἐξελίξεων στὸ μέλλον.... Ἀλλὰ οἱ μικρόχαρες δοξασίες τέτοιων ἀποστεωμένων ἐγωπαθῶν καμιὰν ἀπήχηση δὲν ἔχουν σήμερα στὰ πλατὰ στρώματα τῆς κοινῆς γνώμης. Ὅλοι οἱ τίμιοι ἄνθρωποι γνωρίζουν καὶ ἀναγνωρίζουν ὅτι τὴν ἐθνικὴ μας ἱστορία τὴν ἔγραψε καὶ τὴ γράφει μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τὸ πνεῦμα του ὁ λαός μας καὶ ὅχι ἡ ἀριστοκρατία τοῦ πλοῦτου. Καὶ γιὰ τὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ μας εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεκτη ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ παιδεία σὲ ὅλες τίς βαθμίδες της, ἀπὸ τὴν κατώτερη ἕως τὴν ἀνώτερη, μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀκριβὸ εἶδος πολυτελείας.

Ἡ πολιτικὴ μας ἡγεσία καλεῖται νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας πολιτικὴν ἀπάνω σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ καθολικὸ αἶσθημα καὶ αἵτημα.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Ἡ ἐκπαίδευση τῶν τυφλῶν (II) *

Ἐκπαίδευση τῶν παιδιῶν. Ἄν οἱ γονεῖς τῶν γερῶν, τῶν κανονικῶν μικρῶν παιδιῶν εἶναι ἐλεύθεροι νὰ τὰ στείλουν ἢ ὅχι στὰ Νηπιαγωγεῖα, οἱ γονεῖς τῶν ἀνάπηρων παιδιῶν πρέπει νὰ ὑποχρεωθοῦν, ὅταν θάρθῃ ἡ κατάλληλη ὥρα, νὰ τὰ φέρνουν ἐκεῖ. Γιὰ τὴ διαφώτιση τῶν γονέων, ὅσο κι' ἂν γίνῃ πολὺπλευρὴ καὶ βαθειά, δὲν μπορεῖ νὰ προλάβῃ ὅλες τίς ζημίες, ποὺ μὲ τὸν καιρὸ θὰ συσσωρεύωνται ἐξ αἰτίας τῆς ἀναπηρίας. Γι' αὐτὸ θὰ χρειασθῇ καὶ ἡ μετολάβηση τῶν εἰδικῶν, δασκάλων δηλ. ποὺ ἐσπούδασαν ἀκριβῶς γι' αὐτὸ, ὥστε στὸν κατάλληλο χρόνὸ νὰ γίνουν ὅλα ὅσα πρέπει, γιὰ νὰ διαμορφώνωνται μὲ τὸν κατάλληλο τρόπο, ὁμαλὰ καὶ ἀνεμπόδιστα, οἱ ἀναγκαῖες ἱκανότητες. Οἱ γονεῖς δὲν θὰ ἀδρανήσουν. Ἀπεναντίας θὰ παραμείνουν οἱ δραστήριοι καὶ ἀναντικατάστατοι ἐπίκουροι. Τὸν κύριο ὅμως ρόλο θὰ τὸν παίρῃ πᾶν στὰ χέρια του τὸ σχολεῖο. Θὰ τὸν ἀναλάβῃ τὸ ἐκπαιδευτικὸ προσωπικὸ, ποὺ ἔκαμεν εἰδικὲς σπουδὲς γι' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν.

Ὡστε ἐπιβάλλεται νὰ ἰδρυθοῦν διὰ Νόμου Νηπιαγωγεῖα εἰδικὰ καὶ νὰ γίνῃ ὑποχρεωτικὴ ἡ φοίτηση σ' αὐτὰ τῶν ἀνάπηρων παιδιῶν.

Γιὰ τὴν περίπτωσιν τῶν τυφλῶν παιδιῶν, ποὺ ἐδῶ μᾶς ἀπασχολεῖ, ὑπάρχει τοῦτο τὸ δεδομένον : Ὁ ἰσχύων γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν τυφλῶν Νόμος ἐπιτρέπει τὴν ἱδρυσὴ Σχολείων Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσεως, προβλέπει δὲ ἀκόμη τὴ δυνατότητα νὰ ἰδρυθοῦν δύο Σχολές ἐπὶ πλέον. Τὰ τυφλὰ παιδάκια τῆς προσχολικῆς ἡλικίας στὸν τόπο μας εὐτυχῶς εἶναι πολὺ λίγα (150-200). Ἄν λοιπὸν πραγματοποιηθῇ ἡ ἱδρυσὴ ὅλων τῶν Σχολείων ποὺ ἀπὸ τὸ Νόμο προβλέπεται, καὶ προστεθοῦν σ' αὐτὰ ἰσάριθμα Νηπιαγωγεῖα, θὰ ἀπορροφηθῇ ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν τυφλῶν παιδιῶν τῆς προσχολικῆς ἡλικίας.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ σχολεῖα, ποὺ τώρα λειτουργοῦν, βρίσκονται τὸ ἓνα στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ ἄλλο στὴ Θεσσαλονίκην, ἂν δὲ γίνῃ δυνατόν νὰ ἰδρυθοῦν καὶ τὰ ὑπόλοιπα, φυσικὰ στίς μεγάλες πόλεις θὰ λειτουργήσουν, πρέπει κατὰ τὴν ἀνάγκην καὶ γιὰ τὰ παιδάκια ποὺ ζοῦν σὲ μικρὰς πόλεις καὶ χωριά. Γιὰ νὰ μπορέσουν κι' ἐκεῖνα νὰ φοιτήσουν στὰ Νηπιαγωγεῖα αὐτὰ, ἀνάγκη κατὰ τὴν ἀνάγκην καὶ γιὰ τὴν στέγαση καὶ τὴν περίθαλψή τους. Τὸ μόνο ποὺ ἐνδείκνυται σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν εἶναι τοῦτο : Κάθε Νηπιαγωγεῖο πρέπει νὰ βασίζεται στὴν παράλληλὴ λειτουργία ἐνὸς προσηρτημένου σ' αὐτὸ Οἰκοτροφείου. Σ' αὐτὸ θὰ στεγάζωνται ὑποχρεωτικὰ ὅλα τὰ νήπια τῶν ἐπαρχιῶν. Ἀλλὰ ταυτόχρονα πρέπει νὰ δοθῇ μεγάλῃ προσοχὴ ὥστε νὰ διατηρηθῇ στενὸτατὴ ἡ ἐπαφὴ τους μὲ τίς οἰκογενεῖές τους, γιὰ νὰ μὴ περάσῃ μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους τὸ συναίσθημα ὅτι ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τοὺς δικούς τους.

Τὸ προσωπικὸ τῶν Νηπιαγωγείων χρειάζεται νὰ ἔχῃ εἰδικὴ κατάρτιση. Ἄν ὅμως δὲν εἶναι εὐκόλο τοῦτο γιὰ ὅλα τὰ πρόσωπα, ἀπαραίτητο εἶναι ὁ Διευθυντὴς νὰ εἶναι ἐξωπλισμένος μὲ εἰδικὲς σπουδές. Ἐκεῖνος καὶ θὰ διδάξῃ, θὰ κατευθύνῃ, θὰ καταρτίσῃ ἀνάλογα τὸ προσωπικὸ του, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἀτμόσφαιρα ἡ

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας, σελ. 198.

γεμάτη στοργή και αγάπη, που θα κρατή ακοίμητο το ενδιαφέρον το απαραίτητο για την άμεμπτη και ανθρωπιστική λειτουργία των ιδρυμάτων αυτών.

Μια τέτια ηγεσία με το ανάλογο καλλιεργημένο προσωπικό της θα μπορέσει να καταρτίσει το κατάλληλο για το περιβάλλον τους πρόγραμμα. Να συνδυάζει δηλ. σύμφωνα με τις συνθήκες του περιβάλλοντος τις παιδιές, τις δημιουργικές ασκήσεις, τις ανάγκες της αυτοεξυπηρέτησης, αλληλοϋπηρετήσης, υπεύθυνης εργασίας με τέτοιο τρόπο, ώστε τα παιδιά να φοβούνται πρόθυμα να αποτολμούν το κάθε τι, να μη διστάζουν να αναλαμβάνουν ό,τι είναι σύμφωνο με τις δυνάμεις τους.

Το Νηπιαγωγείο πρέπει να διαθέτει χώρο ανάλογο και κατάλληλα διασκευασμένο, ώστε η κίνηση των παιδιών να γίνεται με ασφάλεια και προς διάφορες κατευθύνσεις χωρίς να εμποδίζεται. Ακόμη πρέπει να υπάρχουν εύρυχωρα δωμάτια για να μαζεύονται ομαδικά και να συνεργάζονται οι τρόφιμοι. Να υπάρχει δε πλουσιώτατο το υλικό για τα νηπιαγωγεία, καθώς και τα έπιπλα του οικοτροφείου να είναι ανάλογα και κατάλληλα τοποθετημένα. Να βοηθούν δηλ. στην αυτοεξυπηρέτηση και τη βαθμιαία απαλλαγή και χειραφέτηση από τη βοήθεια του άλλου.

Όλα τα είδη της καθημερινής χρήσεως, τα παιχνίδια με τα οποία μπορεί να καλλιεργηθεί η αφή, η όσφρηση, και να διευκολυνθεί η φυσιολογική προσαρμογή στο γύρω κόσμο, πρέπει να θεωρηθούν σαν υλικό για την εφαρμογή του προγράμματος. Η άμμοδεξαμενή, τα κατοικίδια ζώα, ο κήπος πρέπει αδιάκοπα να προσελκύουν τα παιδιά, να αποτελούν μίαν απ' τις κύριες φροντίδες τους.

Σχολική περιόδος. Στοιχειώδης εκπαίδευση. Και για τα παιδιά του Δημοτικού σχολείου, όπως και για το Νηπιαγωγείο, θεωρείται απαραίτητη η παράλληλη λειτουργία του οικοτροφείου, για να στεγασθούν και να παραμείνουν τα παιδιά των έπαρχιων, αφού τα ειδικά σχολεία θα λειτουργήσουν στις μεγάλες πόλεις. Αλλά ο τύπος του οικοτροφείου πρέπει να διαρρυθμισθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε το παιδί να αισθάνεται ότι βρίσκεται μέσα σε οικογενειακό περιβάλλον. Όλα να συντρέχουν, πρόσωπα και πράγματα, κίνηση και ζωή, ώστε να συντηρηθεί το γλυκό και εύκρατο κλίμα, όπου με άνεση θα αναπτύσσονται και θα προάγονται οι ατομικότητες των παιδιών.

Το Δημοτικό σχολείο έχει χρέος να μεταδώσει γνώσεις και ταυτόχρονα να εξοπλίσει με τις αναγκαίες ικανότητες που θα ισοσταθμίσουν την απώλεια της κυριώτερης αίσθησης για την απόκτηση των γνώσεων, δηλ. της όρασης. Γι' αυτό πρέπει να ασκήσει τις άλλες αισθήσεις και να βοηθήσει στην καταβολή των πρώτων βάσεων, που θα αναπτυχθούν σιγά σιγά και θα καταλήξουν στις ικανότητες τις απαραίτητες για την κατοικήνη ζωή και την εξωσχολική σταδιοδρομία.

Το παιδί του Δημοτικού σχολείου των τυφλών πρέπει να μάθει όσα όρίζει το Αναλυτικό Πρόγραμμα για τους μαθητές των κανονικών σχολείων. Αλλά η ύψη του πρώτου χρειάζεται ιδιότυπη μέθοδο και η σύνθεσή του ιδιότυπη λειτουργία. Δε μπορεί λοιπόν να κρατηθεί ένας παραλληλισμός, ούτε να γίνεται σύγκριση ανάμεσα στα σχολεία των τυφλών και των υγιών μαθητών.

Οι τρόφιμοι των κανονικών σχολείων είναι όμοιοι γενείς. Έχουν δηλ. την ίδια ηλικία, έχουν άπανα κάτω την ίδια σωματική και πνευματική ομαλότητα. Οι τρόφιμοι όμως του σχολείου των τυφλών δεν έχουν την ίδια ηλικία. Άλλοι έχουν έλθει από το 6ο έτος και άλλοι, επειδή αναγκάστηκαν να φοιτήσουν όταν τους συνέβη το δυστύχημα, σε διάφορα έτη ηλικίας. Επειδή δε μόνο τα σχολεία αυτά λειτουργούν για να τυφλά παιδιά, είναι φυσικό να καταφεύγουν εκεί παιδιά με διάφορη σωματική και πνευματική ανάπτυξη, ακόμη και τα καθυστερημένα. Ωστε υπάρχει ανομοιογένεια στους τρόφους των ειδικών σχολείων σχετικά με την ηλικία, τη σωματική και διανοητική ανάπτυξη.

Και εκτός απ' αυτό, οι κυριώτερες ικανότητες στις οποίες αποβλέπει ο μαθητής

του κάθε δημοτικού σχολείου, δηλ. η ανάγνωση και η γραφή, έδω πρέπει να αποκτηθούν με σύστημα και μέσα που διαφέρουν ριζικά από το σύστημα και τα μέσα τα χρησιμοποιούμενα για τα παιδιά που βλέπουν.

Δε μπορεί λοιπόν να υπάρξει κοινό σύστημα λειτουργίας με τα κανονικά σχολεία, ούτε και να ορισθεί ο ίδιος χρόνος, δηλ. το 12ο έτος, για την αποφοίτηση. Συμβατικά μπορεί να μπη σαν όριο το 14ο έτος, αλλά όλα γενικά τα παιδιά του Δημοτικού πρέπει να παραμείνουν εκεί έως το 16ο έτος της ηλικίας. Και το διάστημα των δύο αυτών ετών θα δαπανηθεί για την απαραίτητη επιμόρφωση.

Βασισμένη στην αναπόφευκτη ανομοιογένεια ξεχωρίζουμε τους μαθητές σε τέσσερις κατηγορίες. α) Στην κατηγορία εκείνων που ήλθαν στο σχολείο κανονικά. β) Σ' εκείνους που έρχονται, ανεξάρτητα από τον κανονικό χρόνο. Όταν τους εκτύπησε η μεγάλη άτυχία. Κι' αυτοί θα αποτελούν μια βαθμίδα ανεξάρτητη. Θα παραμείνουν εκεί έως ότου κατακτήσουν το ειδικό σύστημα της γραφής και της ανάγνωσης, και θα ένταχθούν πιο ύστερα στις τάξεις τις ανάλογες με την ηλικία και τις ικανότητές τους. γ) Στην τάξη των καθυστερημένων και ανωμάτων παιδιών, όπου θα εκπαιδεύονται και θα προάγονται ανάλογα με την επίδοση και την εξέλιξή τους. Αν προοδεύουν άρκετά θα εντάσσονται στην αντίστοιχη τάξη. Αν όχι, εκείνοι που θα θεωρηθούν ανεπίδεκτοι προσόδου και εξέλιξως, θα μεταφέρονται σε επί του ίδιου. δ) Το τμήμα των αποφοίτων του Δημοτικού σχολείου, όπου θα τους δίνεται η επιμόρφωση.

Εκτός όμως από τον καταμερισμό των μαθητών στα παραπάνω τμήματα, ανάγκη να δοθεί εξίσου μεγάλη σημασία και στο Αναλυτικό πρόγραμμα. Οι γνώσεις που εκεί όρίζονται πρέπει να είναι οι ίδιες με τις γνώσεις των προγραμμάτων των κανονικών σχολείων, γιατί αυτές δίνουν και τη βάση στη στοιχειώδη μόρφωση. Αλλά η μέθοδος που έδω χρησιμοποιείται για την προσφορά τους, αφού δεν είναι δυνατόν να βασισθεί και σε όπτικές παραστάσεις, πρέπει να στηριχθεί κυρίως άπάνω στην ακοή, στην αφή, στη δράση και γενικά άπάνω σε κάθε μέσο που θα μπορέσει να προμηθεύει έμπειρίες, να δημιουργήσει ικανότητες, που θα βοηθήσουν στην αυτοεξυπηρέτηση.

Εκτός όμως απ' αυτό, υπάρχει και η δυσκολία του συστήματος της ανάγνωσης και γραφής, για το οποίο χρειάζεται να διαθέσουμε πολύ περισσότερο χρόνο από το χρόνο που διαθέτουμε συνήθως για τα όμαλά παιδιά.

Ωστε το πολύπλοκο της μεθόδου, η ανομοιογένεια των μαθητών, η ανάγκη να αναπτυχθούν πολλαπλές και βασικές για την αυτοεξυπηρέτηση και την κοινωνική ζωή ικανότητες, απαιτεί πολύ περισσότερο καιρό για τη φοίτηση και επιβάλλει το έλαφρωμα, αλλά και τη διαρρύθμιση του Αναλυτικού Προγράμματος. Να περιορισθεί δηλ. η διδακτέα ύλη μόνο στις κύριες και θεμελιώδεις γνώσεις, που διαμορφώνουν το σκελετό της μόρφωσης, και να παραλειφθεί το περιττό φόρτωμα των λεπτομερειών, που ξεγλιστρούν και φεύγουν από τη μνήμη, μόλις ο μαθητής αφήσει την πόρτα του σχολείου. Επί πλέον πρέπει να διαρρυθμισθεί το πρόγραμμα κατά τρόπον ώστε από την πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου να ασκούνται τα παιδιά στην εκτίμηση του χώρου, στην απόκτηση γεωμετρικών έννοιων. Να παρακολουθούν την ανάπτυξη των φυτών και των ζώων, να προωθούνται στη δημιουργία χειροτεχνημάτων, στη σύλληψη της έννοιας της κλίμακας. Τουτό θα γίνεται κυρίως με την ψηλάφηση προπλασμάτων ζώων, φυτών και γενικά αντικειμένων του τόπου μας, για να μπορέσουν σιγά σιγά να συλλάβουν την έννοια εκείνων που βρίσκονται μακριά μας.

Για να επιτύχουν όμως όλα αυτά, πρέπει το κάθε σχολείο να διαθέτει τα παρακάτω, που είναι απαραίτητα για τη σωστή λειτουργία του.

1) Ένα μεγάλο γήπεδο όπου θα κινούνται ελεύθερα τα παιδιά. 2) Σχολικό

κατάλληλες μεταφράσεις θα γίνη δημιουργικό και άφραστο μέσο πνευματικής καλλιέργειας χάρη στη γοητεία και το ακτιδοβόλημα, με τα όποια γοητεύει και θαμβώνει όλους μας μικρούς και μεγάλους, δυνατούς και αδύνατους το αρχαίο ελληνικό πνεύμα. Ο καθένας μπορεί να φαντασθῇ τη χάρη και το μάγεμα που θα χύνεται μέσα στα σκοτάδια τῆς αναπηρίας από το διάβασμα του Όμηρου, ἢ και ἄλλων αρχαίων συγγραφέων που τους διδάχθηκαν ὅπως ἔπρεπε κι' ἔμαθαν να τους αγαποῦν.

Καὶ τὰ Νέα Ἑλληνικά, ἡ γνωριμία δηλ. τῆς Νεοελληνικῆς πνευματικῆς παραγωγῆς, πολὺ θὰ συντελέσῃ στὴ μόρφωση καὶ καλλιέργεια τῶν ἐφήβων. Θὰ τοὺς δώσῃ ἀκόμη τὴν ἐννοια τοῦ ὅτι ἡ ζωὴ τῆς φυλῆς μας ποτὲ δὲν ἐσταμάτησε. Μέσα ἀπὸ τὶς ἀναταραχὲς καὶ τὶς καταιγίδες, τὰ σκοτεινὰ χρόνια τῆς δουλείας ἡ φυλὴ μας ἀειθαλὲς καὶ ἀκμαία συνεχίζει πάντα τὸ δρόμο της.

Καὶ ἄλλες γνώσεις ἐπίσης θὰ διδασχθοῦν. Ἱστορικές, γεωγραφικές, πρακτικὰ μαθηματικά, γνώσεις φυσικῆς καὶ πειραματικῆς, ὑγιεινῆς, ἀγωγῆ τοῦ πολίτου, γυμναστικὴ κλπ.

Ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ ἐπιμορφωτικὴ βαθμίδα, δὲν εἶναι ἀνάγκη ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας νὰ διατηρῇ γιὰ τὴν προσφορὰ τῶν γνώσεων τὸν τύπο πού χρησιμοποιεῖ γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης Παιδείας. Μπορεῖ θαυμάσια νὰ γίνεταί ὑπὸ τύπον φροντιστηρίων, διαλέξεων, συζητήσεων, συνεργασίας μέσα στὸν κῆπο, στὶς αἴθουσες φυσικῆς, χειροτεχνίας, μουσικῆς, με' ἐκδρομές, ἐπισκέψεις σὲ Μουσεῖα, ἐργοστάσια κλπ.

Παράλληλα πρὸς τὴν πνευματικὴ μόρφωση σὲ εἰδικούς χώρους καὶ με' τὰ κατάλληλα μέσα θὰ γίνεταί καὶ ἡ χειροτεχνικὴ ἀσκηση. Αὐτὴ θὰ διευκολύνῃ γιὰ νὰ ἀποκτηθοῦν οἱ ικανότητες πού θὰ γίνουν οἱ βάσεις γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση τοῦ μέλλοντος. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ καὶ κίνηση μέσα στὸ οἰκοτροφεῖο, στοὺς χώρους τοῦ διδασκτῆριου γεννᾷ ἀπειρες καὶ πολυποίκιλες ἀνάγκες πού θὰ δημιουργοῦν γιὰ τὸ προσωπικὸ ἐκμεταλλεύσιμες εὐκαιρίες γιὰ τὴν ἀσκηση καὶ κατάρτιση τῶν τροφίμων κατὰ τὸ ἐπιμορφωτικὸ στάδιο. Π.χ. οἱ τρόφιμοι θὰ ἐπιδιωρθώσουν τὰ παπούτσια τῶν συμμαθητῶν τους, θὰ κατασκευάσουν τὰ ἐπιπλα τῆς προσωπικῆς καὶ κοινῆς χρήσεως, τὰ θρανία τους, θὰ ὑφάνουν καλύμματα, χαλιά, φορέματα τῶν συμμαθητῶν τους, θὰ πλέξουν κάλτσες κλπ. Κάθε τι, μ' ἓνα λόγο, πού παρουσιάζεται μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ μπορεῖ ἀπὸ τὰ παιδιὰ νὰ γίνῃ, θὰ κατασκευάζεται κατὰ τὶς ὥρες τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν. Τὸ ἴδιο σκοπὸ θὰ ἔχῃ καὶ ἡ περιποίηση τοῦ κήπου, τῶν ζώων κλπ.

Με' τὶς εὐκαιρίες αὐτές, πού θὰ ξεφυτρώνουν κάθε μέρα μέσα στὴν τρέχουσα ζωὴ καὶ θὰ δίνουν ἀφορμές γιὰ πολυποίκιλες χειροτεχνικὲς ἐργασίες, θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ προσεκτικὴ παρακολούθηση ἐκ μέρους τοῦ προσωπικοῦ, κι' ἐπομένως ἡ θετικὴ καὶ ἀβίαστη διάγνωση τῆς κλίσεως τοῦ κάθε παιδιοῦ. Θὰ γίνῃ δυνατὸν δηλ. νὰ ἐπιτελεσθῇ φυσιολογικὰ ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμός, καὶ με' βεβαιότητα γιὰ τὴ μέλλουσα ἐπιτυχία τοῦ ὁ κάθε τρόφιμος νὰ προωθηθῇ συστηματικὰ πρὸς τὸ κάθε τι πού σχετίζεται με' τὸ ἐπάγγελμα πού ἐνδιαφέρεται καὶ ἀγαπᾷ.

Τὴν καθοδήγηση στὶς χειροτεχνικὲς ἐργασίες ἀς τὴν ἀναλάβῃ, ὅπου μπορεῖ, τὸ διδασκτικὸ προσωπικόν. Ὅπου ὅμως χρειάζεται εἰδικὸς τεχνίτης, ὅπως ἡ ἐπιδιόρθωση καὶ κατασκευὴ παπουτσιῶν, ἐπιπλῶν κλπ. ἡ περιποίηση τῶν φυτῶν καὶ ζώων κλπ. τὸ καλύτερο θὰ ἦταν νὰ προσφεύγωμε στοὺς τεχνίτες τοὺς ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Ὁ καλὸς ὁ μάστορ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φῶτα τοῦ φέρνει καὶ ἀπὸ τὰ ρεύματα τοῦ ἔξω κόσμου. Γίνεται φυσιολογικὰ ἓνας σύνδεσμος με' τὴν ἐξωσχολικὴ κοινωνία, καὶ γκρεμίζονται ἔτσι τὰ τεῖχη τῆς ἀποξένωσης πού τόσο καταθλίβει τοὺς τυφλοὺς.

Με' ὅσα παραπάνω σὲ ἄνδρες γραμμὲς διαγράφονται καὶ προτείνονται γιὰ τὴ μετὰ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο ἐπιμόρφωση θὰ γίνῃ δυνατὸ, οἱ ἀπόφοιτοι νὰ χειρίζονται τὴ γραφομηχανή, νὰ ξέρουν τὴν πλεκτική, καλαθοπλεκτική, νὰ ἔχουν στοιχειώδεις γνώσεις ραπτικῆς, ταπητουργίας, σαρωθροποιίας κλπ. καὶ βασικὰ κατάρτισμένοι

με' τὶς ικανότητες, πού θὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν ἐφεση καὶ τὴν κλίση τοῦς, νὰ προωθηθοῦν πρὸς τὰ ἐργαστήρια γιὰ νὰ τελειοποιηθοῦν στὴν τέχνη πού στὴν κοινωνικὴ ζωὴ θὰ ἀσκήσουν.

Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, πρέπει ἀπὸ πολλὰς πλευρὲς νὰ ἐνδιαφερθῇ καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα νὰ κινήθῃ ἡ Πολιτεία. Δείγματα θετικῆς φροντίδας ἔδωκαν ὡς σήμερα τὰ Ὑπουργεῖα Προνοίας καὶ Παιδείας. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ολοκληρωθῇ ἡ ἀποκατάσταση τῶν τυφλῶν, τὸ χριστιανικόν, τὸ ἅγιο αὐτὸ ἔργο με' τὴν τεράστια κοινωνικὴ σημασία, δὲν ἀρκοῦν ὅσα ἔχουν γίνῃ ὡς τώρα ἀπὸ τὰ δύο Ὑπουργεῖα. Ἀνάγκη νὰ τεθῇ ἓνα κοινὸ καὶ ἐνιαῖο πρόγραμμα γιὰ δράση καὶ νὰ ἀκολουθηθῇ ἓνα σύστημα κοινῆς ἐνέργειας. Κι' ἀκόμη νὰ συμπράξῃ στὴν ὅλη μέριμνα καὶ δράση τὸ Ὑπουργεῖο Ἑργασίας. Μόνον ὅταν τὰ τρία Ὑπουργεῖα με' πλήρη τὴν κατανόηση τῆς ὑψίστης σημασίας τοῦ ἔργου συνεργασθοῦν, καὶ σὲ ἴση μοῖρα εὐθύνης καὶ φροντίδας ἀναλάβῃ τὸ καθένα, στὸν εὐθετο γι' αὐτὸ χῶρο καὶ χρόνον, νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ συνεργασθῇ, τότε μόνον θὰ λυθῇ σωστὰ τὸ πρόβλημα.

Τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας ἡ μέριμνα θὰ περισιρέφεται, ὅπως καὶ τώρα γίνεται, γύρω στὸ κάθε τι πού ἀφορᾷ τὰ Οἰκοτροφεῖα.

Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας πρέπει με' δραστηριότητα νὰ ἀναλάβῃ ὅλα ὅσα σχετίζονται με' τὴν ἐκπαίδευση. Ἔργο δικό του πρέπει νὰ γίνῃ ἡ διαφώτιση καὶ καθοδήγηση τῶν γονέων καὶ κάθε τι πού ἀποβλέπει στὴ διαπαιδαγώγηση καὶ τὴ μόρφωση νηπίων καὶ μαθητῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ἔχει ἐπίσης τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐποπτεία καὶ τὸν ἐλεγχὸ τοῦ διδασκτικοῦ καθῶς καὶ τοῦ οἰκοτροφικοῦ προσωπικοῦ, γιὰτὶ ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἀπὸ ὁλόκληρη τὴ γύρω ζωὴ ἀσχεῖται ἡ ἀγωγή καὶ συντελεῖται βαθμιαία ἡ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη μέσα στοὺς κόλπους τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας νὰ ἰδρυθῇ Κέντρον ἐποπτείας, πού κύριο προορισμὸ του θά'χῃ τὴν κατεύθυνση τῶν ἰδρυμάτων, τὴν ἐπίβλεψη τῆς παιδείας τῶν ἀναπήρων παιδιῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖο Ἑργασίας καλεῖται νὰ μεριμνήσῃ γιὰ τοὺς τυφλοὺς μετὰ τὴν ἐξοδὸ ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων στὸ Ὑπουργεῖο Ἑργασίας ἀνήκει ὁ κλῆρος νὰ τοὺς χειραγωγῇ καὶ νὰ τοὺς τοποθετήσῃ μέσα στὴν κοινωνία κατὰ τρόπο πού νὰ ἀξιοποιηθοῦν, νὰ μὴ πάνε χαμένα ὅσα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔγιναν γι' αὐτοὺς στὰ προηγούμενα ἔτη. Νὰ μεριμνήσῃ δηλ. νὰ μεταφερθοῦν σὲ ἐργαστήρια, ὅπου θὰ τελειοποιηθοῦν στὴν τέχνη πού διάλεξαν, καὶ στοργικὰ νὰ ἐφορεύῃ γιὰ τὴ διάθεση τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας τους.

Μόνον με' τὸν κοινὸ καὶ διαρκὴ συναγερμό, τὴν τριπλὴ φωτισμένη συμπράξη καὶ συμμαχία τῶν τριῶν Ὑπουργείων, θὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα κατὰ τρόπο πού θὰ δείξῃ ὅτι ὁ πολιτισμὸς μας βρίσκεται σὲ στάθμῃ ἀνάλογη με' τὶς παραδόσεις μας, ἀντάξια πρὸς τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ δόγματα.

Ὅσα παραπάνω προτείνονται δὲν λύνουν ριζικὰ, οὔτε ἐντελῶς τὸ πρόβλημα. Μποροῦν ὅμως εὐθὺς ἀμέσως νὰ μποῦν σὲ πρᾶξη, ἔστω κι' ἂν ζοῦμε καὶ κινούμεθα ἀκόμη κάτω ἀπὸ δύσκολες οἰκονομικὲς συνθῆκες. Ὅπως ὁ καθένας καταλαβαίνει, μόνον ἀπὸ τὴ συστηματικὴ συνεργασία τῶν τριῶν Ὑπουργείων, ἀπὸ τὴν ἀκούραστη ἀντιμετώπιση τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Κοινωνίας τοῦ μεγάλου χρέους τῶν ἑως τὰ ἀκραῖα σημεῖα καὶ τὶς λεπτομέρειες, ἐξαρτᾶται ἡ σωστὴ καὶ πλήρης ἀποκατάσταση τῶν ἀναπήρων ἀδελφῶν μας. Εἶναι ὀλιγόριθμοι, ἀλλὰ ἀποτελοῦν μεγάλη κοινωνικὴ πληγὴ. Γιατὶ δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ μεμονωμένα άτομα. Πρόκειται γιὰ ἐστίες ὀδύνης καὶ πόνου πού δὲν ἐπιτρέπουν στοὺς ὑγιεῖς νὰ τὶς προσπερνοῦν ἀδιάφοροι.

Μπροστὰ σὲ τέτιες συμφορὲς ἐπιβάλλεται ἡ ἀξιοπρεπὲς συμπράξεις, ἡ στοργικὴ μέριμνα, ὁ ἀδελφικὸς ἔλεος.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΤΔΟΥΣΗ

(Με' τὴν συνεργασία Ἑμμανουὴλ Κεφάκη, μέλους τοῦ Συμβουλίου τοῦ «Φάρου Τυφλῶν»)

Βασικές αρχές της αναλυτικής ψυχολογίας *

Ἔκδοσις καὶ κριτικὴ (IV)

Μπορούμε να δούμε καλύτερα την οργάνωση της συμπεριφοράς του ατόμου τόσο από τη σκοπιά της ανάπτυξης και της ωρίμανσης της σωματικής, και του νευρικού συστήματος ιδιαίτερα, όσο και από τη σκοπιά των ανθρώπινων σχέσεων. Πολλοί ψυχαναλυτές απομάκρυναν την προσοχή τους από το να βλέπουν τα πράγματα μέσω της λίμπιντο και στράφηκαν να τα κοιτάζουν σάν αλληλουχία μέσα στην ωρίμανση και στην ανάπτυξη του οργανισμού γενικά. Π.χ. συνεπείς στις αρχικές ιδέες του Fr. θα λέγαμε ότι το παιδί μαθαίνει να στέκεται όρθιο και να κάνει τα πρώτα του βήματα, γιατί απολαμβάνει μιάν έρωτική ευχαρίστηση (με μιιά γενικότερη έννοια) από τη χρησιμοποίηση των μυών του. Άπλουστερα θα λέγαμε από τη σκοπιά της ανάπτυξης ότι αυτό γίνεται γιατί έωρίμασαν οι νευρικοί όδρομοι που έξυπηρετούν τις κινήσεις αυτές και οι μύς του αναπτύχθηκαν άρκετά. "Οτι καμμιιά φορά έρωτικές ικανοποιήσεις συνοδεύουν τα παραπάνω φαινόμενα είναι αληθινό, μά είναι ένα συνοδευτικό και συμπτωματικό γεγονός. "Όσον αφορά την κοινωνική σκοπιά, ο ρόλος των ήθικων συσχετίσεων τονίστηκε όλωσδιόλου ιδιαίτερα και θέλησαν να δούν την συμπεριφορά του ατόμου έντελώς κινήτοποιούμενη από μιιά ήθική αρχή, μιιά ήθική διάσταση. Οι απόψεις αυτές είναι άπλως προεκτάσεις της φροϋδικής σκέψης και δέν άντιστρατεύονται σ' αύτήν. Ρίχνουν το κέντρο βάρους στο ήθικό κριτήριο, παραμερίζοντας σέ δεύτερη μοίρα την αρχή της ήδονής. "Ετσι, ο Hesnard περιγράφει τις νευρώσεις ως εξής : την ύστερία σάν τη συμπεριφορά της σωματικής ευθύνης, το άγχος σάν τη συμπεριφορά της σκοτεινής κακής συνείδησης, τη φοβία σάν τη συμπεριφορά της άποφυγής του κακού οίονου (comportement antimalé- phique), στην ψυχαναγκαστική νεύρωση βλέπει τη συμπεριφορά του έξορκισμού του παραπτώματος (conjuratıon de la faute) κ.ο.κ.

Ἡ ἡδονὴ δὲν ἔχει τὴν παντοδυναμίαν ἐνὸς σκοποῦ, μὰ τὴ δύναμη, τὴν ἐξαιρητικὴν ἰσχύ, ποὺ τῆς χαρίζει ἡ συναισθηματικὴ φύση τῆς. Ἀρχικά εἶναι ἓνα ὑποπροϊόν. Φυσικά, ὁ ἄμεσος τρόπος τῆς ἱκανοποίησης, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς, σκοντάφτει σὲ πολλὰ ἐμπόδια. Ἐμπόδια, ποὺ προέρχονται ὅταν δυὸ τάσεις τείνουν νὰ βροῦν μιὰ σύγχρονη ἱκανοποίησιν στὸ ὡρὸ τοῦ ἐγώ. Τὸ παιδί δὲν μπορεῖ π.χ. νὰ ἱκανοποιήσῃ συγχρόνως τὴν πείναν τοῦ καὶ τὴν τάση τοῦ γιὰ παίχνιδι. Πρέπει ν' ἀναβάλλῃ ἢ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο. Ἐμπόδια, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνωριμότητα τῆς σωματικῆς τοῦ διάπλασης, τῶν σωματικῶν τοῦ δυνατοτήτων, στὸν τομέα π.χ. τῆς κινητικότητος, τῆς μυϊκῆς δύναμης. Ἐμπόδια, ποὺ προέρχονται κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τοὺς φραγμοὺς, ποὺ τοῦ βάζει ἡ ἰδιαιτέρη κατάστασις ἐξάρτησός τοῦ ἀπὸ τοὺς ἐνῆλικους. Ἡ ἀνάγκη νὰ προσαρμολογῶν οἱ ἱκανοποιήσεις τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ, τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ σὲ ὀρισμένο πρότυπο συμπεριφορᾶς. Ὁ κώδικας ἀρχίζει καὶ τῶν ἀποκριτικῶν τοῦ λειτουργιῶν (οὕρησις, ἀποπάτησις). Τὸ παιδί π.χ. μαθαίνει ὅτι ἀντιδρώντας σὲ μιὰ ματαίωσις τῆς ἱκανοποίησός τοῦ, σὲ μιὰ στέρησιν (frustration), μὲ μιὰ τυφλὴ ἐπιθετικότητα καὶ μ' ἑνα βίαιο ξέσπασμα, εἶναι δυνατόν νὰ χάσῃ τὴν ἐπιδοκιμασίαν, τὴ στοργή, τὴν ἀγάπην τῶν γονέων τοῦ, βασικά νὰ χάσῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας, ποὺ τοῦ γεννᾷ ἡ σταθερὴ συμπεριφορά καὶ παρουσία τοῦ. Καλύτερα θὰ λέγαμε τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴν τοῦ ὅψη, ὅτι ὅταν τὸ παιδί στερούμενον ἀπὸ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν γονέων τοῦ ἢ καὶ μὲ τὴν ἀπειλὴν μιᾶς τέτοιας στέρησης, δοκιμάζῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνασφάλειας, βαρὺ, καταστροφικὸ σχεδόν, ἂν

* Συνέχεια από τὸ προηγούμενο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ μας, σελ. 205.

πάροικε ὑπ' ὄψη τις περιορισμένους δυναμικότητες τοῦ παιδιοῦ, τότε ἀρχίζει νὰ ὀργανώνει τὴ συμπεριφορὰ τῆς παραδοχῆς τῶν ἀντήσεων. Ἀρχίζει νὰ μαθαίνει νὰ παραιτεῖται, ἀρχίζει νὰ μαθητεῖ στὸ σχολεῖο τῆς προσαρμογῆς στὴν πραγματικότητα. Τὸ παιχνίδι εἶναι ἓνας ἄλλος τεράστιος δρόμος, μιὰ πλατεῖα λεωφόρος, ποὺ ὁδηγεῖ προοδευτικὰ στὴ γνώση τῆς πραγματικότητος, σὲ μιὰ πρόσφορη συμπεριφορὰ μετὰ τὴν πραγματικότητα, ὅπου ἐν μέρει, μονάχα, βρίσκουν ἱκανοποίηση οἱ ἐπιθυμίες, οἱ ἀνάγκες καὶ οἱ ἐπιδιώξεις του. Δημιουργεῖται μετὰ τὸν τρόπον αὐτὸν μιὰ ἄλλη ἀρχή, στὴν ὁποία πρέπει νὰ ὑπακούει καὶ νὰ συμμορφώνεται μαζί της τὸ ἐγώ. Ἡ ἱκανοποίηση τῶν τάσεων καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ὑπὸ ὄρους. Ἀκολουθώντας τὴν ἀρχὴ αὐτὴ πετυχαίνει καὶ νὰ ἱκανοποιεῖ τις ἀνάγκες τοῦ καὶ νὰ βρίσκειται σὲ ἀρμονίᾳ μετὰ τὰ πρόσωπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶται, ἀποφεύγοντας τὴν ὀδυνηρὴ ἐμπειρία τῶν κυρώσεων, τῆς τιμωρίας. Βασικὰ, εἶναι μιὰ νέα μορφή, ποὺ παίρνει ἡ ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς, μιὰ πιὸ διαφοροποιημένη μορφή της. Ὁ Freud τὴν ὀνόμασε ἀρχὴ τῆς πραγματικότητος.

ματιστότητας.
Ἡ ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς στὴν πιὸ ἀρχικὴ μορφή της εἶναι, μπορούμε νὰ ποῦμε, τυφλὴ καὶ ἀναρχικὴ, στὴν πιὸ διαφοροποιημένη, σὰν ἀρχὴ δηλ. τῆς πραγματικότητος, εἶναι ἐλευθερία, μὰ μὲ τὴ μόνη δυνατὴ μορφή τῆς ἐλευθερίας, τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ ὅρους. Ὑπακούοντας στὴν πιὸ ἀδιαφόριστὴ ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς τὸ ἄτομο ἀσφαλῶς θὰ δοκίμαζε περισσότερον πόνο, παρὰ πραγματικὴ ἡδονή. Θὰ βρισκότανε σὲ μιὰ βασικὴ ἀντίθεση μὲ τὸ περιβάλλον του, ποῦ θὰ τὸ ὀδηγοῦσε ἀργὰ ἢ γρήγορα στὴν καταστροφὴ του, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἀνώμαλους, ψυχοπαθητικούς τύπους, ποὺ ὑπακούουν συχνότερα ἢ ἀποκλειστικὰ στὴν πιὸ πρωταρχικὴ μορφή τῆς ἀρχῆς τῆς ἡδονῆς. Ὁ ἐλιγμὸς τῆς προσαρμογῆς στὴν πραγματικότητα εἶναι ἀδυσώπητα ἀναγκαῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ μόνος, ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει τις περισσότερες καὶ διαρκέστερες ἱκανοποιήσεις. Φτάνουμε στὸ ξέφωτο τῆς ἐλευθερίας περνώντας ἀπὸ μιὰ μακρινὰ μαθητεία γεμάτη ἀπὸ στερήσεις καὶ ὑποταγές. Φτάνουμε ἐκεῖ διὰ τῶν ἀντιθέτων. Ἡ ἀπόλυτη ἱκανοποίησις μιᾶς ἀνάγκης ἀντικαθίσταται ἀπὸ μιὰ διαδίκασίαν κοινωνικὰ παραδεκτὴ. Μέσα ἀπ' αὐτὴν εἶναι δυνατόν νὰ ἱκανοποιηθῇ μὲ τὴν ἴδιαν ἐπάρκειαν καὶ καλύπτεται πολλὰς φορές. Οἱ ἀνάγκες λοιπὸν παθαίνουν μιὰ κοινωνικοποίησιν, μιὰ σήμανσιν κοινωνικὴν. Τὴν πορεία αὕτη πρὸς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρχῆς τῆς πραγματικότητος δὲν τὴ διανύουν ὅλα τὰ ἄτομα κατὰ τὸ ἴδιον μέτρο. Ὑπάρχουν διάφοροι βαθμοὶ πραγματώσεώς της. Ἐστὶ, τὸ ἐγὼ σὰν προῖον μάθησης καὶ ἐμπειρίας μαθαίνει νὰ ὑπακούει στὴν ἀρχὴ τῆς πραγματικότητος, ἐγκαταλείποντας τὴν πιὸ πρωταρχικὴ ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς.

πρωταρχική αρχή της ήδονης.
 Η ήδονή, για τὸν Fr., βρίσκεται σὲ ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἐλάττωση, τὴν ἐξασθένεια ἢ τὴν ἀπόσβεση ποσοτήτων ἐρεθισμῶν, ποὺ ἔχουν συσσωρευτεῖ μέσα στὸ ψυχικὸ ὄργανο καὶ προκαλοῦν δυσφορία, ἐνόχληση καὶ ἔνταση. Τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς στὴν ἀρχὴ τῆς πραγματικότητας εἶναι σημάδι ὀριμότητας τοῦ ἐγῶ. Σχετικὰ μὲ τὶς σεξουαλικὰς τάσεις, τονίζει ὁ Fr., τὸ πέρασμα καὶ ἡ ὑπ/γὴ τους στὴν ἀρχὴ τῆς πραγματικότητας εἶναι κάτι ὅψιμο καὶ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ σημαντικὴ καταπίεση. "Ὅπως λέει ὁ Alexander, ἡ ἱκανότητα γιὰ μιὰ συνεπῆ πρὸς τὴν πραγματικότητα δράση, γενικὰ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἱκανότητα ὀλοκλήρωσης, ποὺ ἔχει τὸ ἐγῶ. Ἐξαρτᾶται δηλ. ἀν τὸ ἐγῶ εἶναι ἱκανὸ νὰ διευθύνει ἓνα σχέδιο κατ'ὅληλο ἱκανοποίησης τῶν ἀναγκῶν του, ὅπου νὰ βρίσκουν λύσεις οἱ συγκρούσεις ἀνάμεσα σὲ ἀντιτιθέμενες τάσεις καὶ ἀσυμβίβαστες ἀνάγκες, ἀλλὰ, περισσότερο ἀκόμα, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἱκανότητα ποὺ ἔχει νὰ συμμορφωθεῖ σ' ἓνα τέτοιο σχέδιο ὀλοκλήρου δράσης.

Στήν οικοδομητική πορεία της ώριμησης του έγώ υπάρχει κι η ανακάλυψη της οφφής. Η ανοικοδόμηση του έγώ, ή έγκυατάλειψη της ώριμης συμπεριφοράς του. Είναι το φαινόμενο που ονομάζουμε πισωδρόμηση και που θα αναλύσουμε άλλοτε. Αν το αναφέρουμε εδώ είναι για να πούμε, ότι παρά πολλά για την οικοδόμηση του έγώ και τη διαπίστωση των αρχών, στις όποιες υπακούει, όφειλονται σε παρατηρήσεις άπάνω

ρηση καὶ τὰ συμπεράσματά του στὸν ἔλεγχον αὐτῶν, ποὺ εἶναι καὶ ἡ χαρακτηρίστικότερη ιδιότητα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐνέργειας γενικά. Πίσω ἀπὸ τὴν συμπεριφορὴν τοῦ ἀτόμου τίς φαινομενικὰ τυχαῖες καὶ συμπτωματικές, τίς χωρὶς νόημα, τίς ἀνόητες ἀκόμα γιὰ τὴν περιγραφικὴ ἐπιστήμη τοῦ καιροῦ του, ὁ Fr. προσπάθησε νὰ βρεῖ κίνητρα, ἐξαρτήσεις, συσχετίσεις καὶ κανονικότητες, ἀρχὲς καὶ τύπους συμπεριφορῶν εἰδικούς. Γιὰ πρώτη φορὰ ἔμπαινε σὰν καθήκον νὰ παρατηρηθεῖ ἡ ψυχολογικὴ συμπεριφορὰ μ' ἓνα ἀντικειμενικὸ τρόπο, μὲ τὴν κλινικὴ παρατήρηση, μὲ τὴν συσσώρευση γεγονότων σχετικὰ μὲ τὴν ψυχικὴ συμπεριφορὰ καὶ τοὺς νόμους τῆς.

Ἔτσι, ἡ μελέτη τῆς ψυχικῆς δραστηριότητος στρέφεται, στὰ χέρια τῆς ἀναλυτικῆς Ψυχολογίας, σὲ ἀντικειμενικότερες, ἐπιστημονικότερες, λοιπόν, μεθόδους παρατήρησης. Ὁ ὁργανισμὸς δὲν εἶναι γιὰ τὴν Ψυχολογία αὐτὴ ἓνας μηχανισμὸς μὲ προορισμὸ τὴν παθητικὴ σύνδεση τῶν ἐρεθισμάτων μὲ τίς ἀντιδράσεις, ὅπως τὸ θέλει ἡ στενὴ ἀποψη τῆς Ψυχολογίας τῆς συμπεριφορᾶς (Behaviorism). Εἶναι, ἀντίθετα, ἓνα σύνολο δυναμισμῶν, ποὺ κατευθύνονται σ' ἓνα ὀρισμένο ἀριθμὸ σκοπῶν ὁλοένα καὶ εὐρύτερων, ποὺ τείνουν νὰ ἐκανοποιήσουν τίς ἀνάγκες καὶ τίς μύχιες ἐπιθυμίες τοῦ ἀτόμου. Νὰ μετουσιώσουν σὲ πράξεις τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐνστικτῶν τῆς ζωῆς, τὴ λήμπιντο, ὅπως θὰ λέγαμε στὴν τεχνικὴ τῆς ἀναλυτικῆς Ψυχολογίας. Ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία ἤρθε γιὰ νὰ περιλάβει καὶ νὰ διατυπώσῃ τὴ νομοτέλεια τοῦ ψυχικοῦ γεγονότος, τῆς ψυχικῆς συμπεριφορᾶς. Μονάχα μὲ ἓνα ἐπιπόλαιον κοίταγμα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, ὅτι ἡ Ψυχανάλυση ἔχει φιναιλιστικὸ χαρακτήρα, γιὰτὶ ἐκφράζεται, πολλὰς φορές, μὲ τὸ πρῖσμα τῆς σκοπιμότητος, γιὰτὶ μιλά γιὰ σκοπούς. Αὐτὸ εἶναι ἀπλῶς ἓνας βολικὸς τρόπος ἐκφράσεως, ποὺ προσφέρεται γιὰ βιολογικὰ καὶ ψυχικὰ γεγονότα. Τὸ αἶνιγμα τῆς ζωῆς καὶ ἀργότερα τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἀναμφίβολα βρίσκει τὴ λύση του σὲ μιὰ μακρότατη νομοτελικὴ ἐξέλιξη τῆς ὕλης.

Ὁ ἴδιος ὁ Fr. τὸ τονίζει αὐτό. Σχολιάζοντας τὴν ἔννοια τοῦ ἐνστικτοῦ τοῦ θανάτου μᾶς λέει πῶς, ὅπως κάθε ἐνστικτο τείνει νὰ ξανάβρῃ μιὰ προγενέστερη ὁργάνωση, ἔτσι καὶ τὸ ἐνστικτο αὐτό, τοῦ θανάτου, κατατείνει στὴν, προγενέστερη τῆς ἐμβίας ὕλης, κατάσταση τῆς ἀψυχῆς ὕλης. Ἐχοντας ὅμως μπροστὰ μᾶς τίς ὁργανώσεις αὐτὲς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ζωῆς, οἰκοδομημένες πιά μέσα στὴ χρονικὴ καὶ ὕλική διάρκειαν, μπορούμε, δικαιούμαστε πιά νὰ μιλήσουμε ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς σκοπιμότητος, νὰ χρησιμοποιήσουμε σὰν ἓνα βολικότερο τρόπο ἐκφράσεως τὴ φιναιλιστικὴ φρασεολογία. Βέβαια ἡ φρασεολογία αὐτὴ τῆς ἀναλυτικῆς Ψυχολογίας καὶ οἱ κάπως ἀνθρωπομορφικὲς τῆς διατυπώσεις, ὅπως εἴπαμε, ἐγέννησαν σὲ πολλοὺς παρεξηγήσεις καὶ πηδῆματα πρὸς τὴ μεταφυσικὴ: παρουσιάζουν π.χ. τὴ λήμπιντο, ὅπως τὸ κάνει ὁ Jung, σὰ μιὰ ἀρχὴ μυστικιστικὴ κατὰ τὸν τρόπο τῆς ζωικῆς ὁρμῆς τοῦ Bergson. Ἄν ἐπιμένουμε κάπως περισσότερο στὸ νομοτελικὸ χαρακτήρα τῆς ἀναλυτικῆς Ψυχολογίας, εἶναι γιὰτὶ μερικοὶ τὴν κατηγοροῦν ἀδίκως σὰ μυθολογία. Ἀπὸ τὴν ὅλην ἀνάλυσιν θὰ δοῦμε, ὅτι πρόκειται γιὰ παρεξηγήσεις καὶ γιὰ ἐκφράσεις πολεμικῆς ἐντελῶς ἀστήρικτες. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ Ψυχανάλυση καὶ οἱ ψυχολογικὲς τῆς θεωρίαις παρουσιάζονται μὲ ἀξιώσεις μιᾶς πρὸ αὐστηρῆς καὶ εἰδικῆς ἐπεξεργασμένης ἐπιστήμης τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία, χωρὶς ν' ἀνατρέπῃ τὴν ἐνδοσκοπικὴ Ψυχολογία τοῦ 19ου αἰῶνα, πραγματοποιεῖ ἀποφασιστικὰ προόδους, ρίχνοντας τὸ κέντρο τοῦ βάρους τῆς στοὺς μηχανισμοὺς τοῦ πνεύματος, στοὺς μηχανισμοὺς τοῦ ἐγῶ, στὴ συγκεκριμένη συμπεριφορὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντίθετα ἡ κλασικὴ Ψυχολογία καταγινότανε στὴν ἄγονη μελέτη τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν—μνήμη, αἰσθημα, ἀντίληψη, βούληση, φαντασία, κρίση κ.ο.κ.—ποὺ ἀπομόνωνε καὶ ξεχώριζε κατὰ ἓνα αὐθαίρετον τρόπο. Ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία προσπαθοῦσε νὰ φτάσῃ ἕως τὴ γνώση: πῶς πραγματοποιεῖται ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου, νὰ φτάσῃ δηλ. ἕως τὴ διατύπωση τῆς ἐνδότερης νομοτέλειάς τῆς.

Τὸ διάβημα αὐτὸ τῆς ἀναλυτικῆς Ψυχολογίας τὴν ἀπομάκρυνε ἐπίσης ἀπὸ τὸ

εἶδος ἐκεῖνο τῶν ψυχολογικῶν μεθόδων ἐργασίας, ποὺ εἶναι περισσότερο φυσιολογία καὶ νευρολογία, παρὰ ψυχολογία. Οἱ τάσεις αὐτὲς συσσωρεύσαν ἀναμφίβολα ὠφέλιμες γνώσεις, ἀλλὰ παραμελοῦσαν νὰ ἴδουν τὴν Ψυχολογία σὰν συγκεκριμένη δράση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία εἶναι, βασικά, μιὰ ψυχολογία συμπεριφορᾶς, ὅπως ἐπίσης φωτίζεται ἀπὸ τίς μελέτες καὶ τίς ἐρευνες τῆς ἀνακλασιολογίας. Μελετώντας τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ προσπαθεῖ νὰ διατυπώσῃ τοὺς νόμους τῆς. Προσέφερε στὴν Ψυχολογία τὴν ἔννοια τῆς ἐνότητας, ὕστερα ἀπὸ τὴ διασπορὰ τῆς μελέτης τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν—ἀντίληψη, μνήμη κλπ. κατὰ τὸ πρότυπον τῆς κλασικῆς Ψυχολογίας—τὴν ἔννοια τῆς νομοτέλειας καὶ τῆς ἀντικειμενικότητος, ποὺ χαρακτηρίζει κάθε ἐπιστήμη. Ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία, ὅπως τονίστηκε ἀπὸ μερικοὺς μελετητὰς τῆς, δέχεται τὸν ἐντελῶς συγκεκριμένον χαρακτήρα τοῦ ἀτόμου, γιὰτὶ ζητεῖ τίς πραγματικὰ καθορίζουσες τῆς ζωῆς του, καὶ ὅχι τίς ἀφηρημένες ἀπρόσωπες ἐννοίες τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ὅπως τὸ ἔκανε ἡ κλασικὴ Ψυχολογία. Οἱ ἀρχὲς τῆς ἀναλυτικῆς Ψυχολογίας ἀφοροῦν τὸ βιολογικὸ καὶ τὸ ψυχικὸ ἐπίπεδο κυρίως, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινωνικόν, μαζί. Τὸ ἄτομο ὑπακούει σὲ μιὰ νομοτέλεια βιο-ενεργειακὴ, κατὰ πρῶτον λόγον, γιὰ τὸν Fr., καὶ αὐτὸ γιὰτὶ ξεκίνησε, ὅπως πολλὰς φορές τὸ εἴπαμε, μὲ τὴ φιλοδοξίαν νὰ δεῖ τὴν Ψυχανάλυσιν σὰ μιὰ ἐπιστήμη ὅπως τίς θετικὲς ἐπιστήμες, ὅπως τὴ Φυσιολογία καὶ τὴ Βιολογία. Στὴν ἀρχικὴ τῆς μορφῇ ἡ Ψυχανάλυση εἶναι μιὰ θεωρία σχετικὴ μὲ τὰ ἐνστικτα. Ὁ Fr. στὸ συγκεκριμένον ἐπίπεδο τῶν κλινικῶν του παρατηρήσεων μελετᾷ τίς περιπέτειες μιᾶς μορφῆς ἐνέργειας, τῆς λήμπιντο, ὅπως τὴ λέει, καὶ τὴ θέλει νὰ ὑπακούει στὴς ἀρχὲς τῆς ὁμοιόστασης καὶ τῆς οἰκονομίας, ἀρχὲς παρμένες ἀπὸ τίς ἐπιστήμες τίς θετικὲς καὶ ἀπὸ τὴ Φυσιολογία ἰδιαίτερα. Μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς σὰ μιὰ οἰκονομικὴ μορφή πραγματοποίησης τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοιόστασης. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀδράνειας καλεῖται νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τῆς ἐπανάληψης. Παραπέρα ὁ Fr. μελετᾷ τοὺς μηχανισμοὺς τοῦ ἐγῶ καὶ προσπαθεῖ νὰ ρίξῃ φῶς στὸ ζήτημα τῶν ψυχικῶν συμπεριφορῶν καὶ νὰ διατυπώσῃ ὀρισμένους τύπους ψυχολογικῶν ἀντιδράσεων, δηλ. ζητεῖ ν' ἀναχθεῖ στὴ μελέτη τῆς ὁμοιόστασης καὶ τῆς οἰκονομίας. Ἀπὸ τὴ βιολογικὴ νομοτέλεια—ἀρχὲς ὁμοιόστασης, ἀδράνειας—περνᾷ στὴν ψυχολογικὴ—μὲ τὴ μελέτη τῶν ἀμυντικῶν μηχανισμῶν τοῦ ἐγῶ—καὶ μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ ἀναπόφευκτα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τοῦ τῆς—εἶναι συμπεριφορᾶς, ποὺ οἰκοδομοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τοῦ παιδιοῦ εὐθὺς ἀμέσως σ' ἓνα κοινωνικὸ περιβάλλον, καὶ τὰ περιεχόμενά του ἔχουν μιὰ καθορισμένη, ἱστορικὴ ὅπως λέμε, σύσταση. Στὰ διάφορα αὐτὰ ἐπίπεδα ἡ Ψυχανάλυση, ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία, προσανατολίζεται στὴν ἀναζήτησιν ἐνὸς ντετερμινισμοῦ, μιᾶς νομοτέλειας.

Ὁ ἴδιος ὁ Fr. λέει σχετικὰ: «Ὅλ' παρατηρήσετε καὶ ὅλας, ὅτι ὁ ψυχανάλυτης διακρίνεται ἀπὸ τὴν πίστη του στὴ νομοτέλεια τῆς ψυχικῆς ζωῆς. Στὰ μάτια του ἡ ψυχικὴ ζωὴ δὲν ἔχει τίποτε τὸ αὐθαίρετον καὶ τὸ τυχαῖον. Φαντάζεται μιὰ εἰδικὴ αἰτία ἐκεῖ ὅπου, συνήθως, οὔτε μᾶς ἔρχεται στὸ νοῦ νὰ υποθέσουμε ὅτι ὑπάρχει μιὰ. Ἀκόμα περισσότερο, ἐπικαλεῖται πολλαπλὰς αἰτίαι, πολλαπλὴ αἰτιολογία γιὰ τὸν καθορισμὸ ἐνὸς ψυχικοῦ φαινομένου, ἐνῶ συνήθως ἄλλοι μένουν εὐχαριστημένοι μὲ μιὰ μονάχα αἰτία». Ἡ Ψυχανάλυση δίνει συγκεκριμένα παραδείγματα νομοτέλειας σ' ἓνα πλῆθος παρατηρήσεων. Στὰ λάθη μας τὰ καθημερινά, στὴς παραλείψεις μας, στὴς γλωσσικὲς παραδρομὰς, στὴς ἀστοχημένους μᾶς πράξεις, στὴν ἀνικανότητά μας πολλὰς φορές νὰ ξαναθυμηθοῦμε κάτι σὲ μιὰ ὀρισμένη στιγμή—μνήμη, ποὺ ξανάρχεται τὸ μὲν τῆς, συχνά, ἀργότερα. Σ' ὅλες τίς παρατηρήσεις ἡ Ψυχανάλυση ἀπομάκρυνε τὸ τυχαῖον καὶ προσπάθησε νὰ βρεῖ τὸν καθορισμὸν του. Σὲ μιὰ ἄλλη περιοχὴ, στὰ ὄνειρα, ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία ἀποκατέστησε τὴν νομοτελικὴν ἐνότητα τῶν ψυχικῶν συμπεριφορῶν διώχνοντας καὶ ἀπὸ τὴν περιοχὴν αὐτὴ τὸ αὐθαίρετον, τὸ τυχαῖον, τὸ ἀνεξήγητον καὶ τὸ μυστικοπαθές. Σὲ μιὰν ἄλλη περιοχὴ, τοῦ ψυχοπαθολογικοῦ γεγονότος, στὴν ἀπέραντη περιοχὴ τῶν νευρώσεων καὶ τῶν ψυχώσεων, ἡ Ψυχανάλυση

τρέχαν τὸν σκοπὸ μὲ τὸ «τὰν ἢ ἐπὶ τὰς» τους. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Γερμανοί. Ἔθεσαν ὡς σκοπὸ γενναῖο καὶ πειθαρχικὸ στρατὸ καὶ τὸ πέτυχαν.

Ἡ δική μας ἀγωγή παρομοιάζεται ἐπιτυχημένα πρὸς οἰκοδόμημα ποῦ κτίζεται σιγά-σιγά ὑπὸ τῇ διεύθυνση καὶ τὴν εὐθύνη πολλῶν ἀρχιτεκτόνων. Καὶ στὴν περίπτωση ποῦ θὰ παραδεχτοῦμε πὼς τὸ κάθε σχέδιο εἶναι τέλει, ὅτι ὁ κάθε ἀρχιτέκτονας κάνει εὐσυνείδητα τὴν ἐργασία του, τὸ σύνολο μολταῦτα θὰ εἶναι δυσαρμονικὸ καὶ δὲν θὰ ἐκπληρώνη κανένα σκοπὸ.

Γονεῖς, διδάσκαλοι καὶ γενικά ὅλες οἱ πολupoίικιες ἐπιδράσεις φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ μάλιστα ἐν ἀγνοίᾳ, καθὼς εἴπαμε, τῆς φύσεως τῶν παιδιῶν, εἶναι τόσοι συντελεστοὶ ποῦ κατασκευάζουν τὸ παιδί, χωρὶς καθωρισμένη κατεύθυνση, χωρὶς πλάνο, χωρὶς συντονισμό τῶν προσπαθειῶν. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν τόσο διαφορετικῶν ἐπιδράσεων ποῦ συγκροτοῦνται καὶ ἀλληλοεξουδετερώνονται, εἶναι ὁ σχηματισμὸς ἀτόμων, ἀμόρφων στὸ σῶμα, στὴ σκέψη, στὴν ψυχὴ, καὶ ἡ πιὸ θλιβερὴ ἐκδήλωση εἶναι ἡ αὐξησὴ τῆς ἐγκληματικότητος τῶν παιδιῶν.

Μὲ ὅλες τὶς δοκιμασίες τῶν πολέμων τῆς ἐποχῆς μας, τὸ ποιὸν τῶν παιδιῶν μας, καὶ τῶν πολιτῶν μας ἐν γένει, δὲν θὰ ἔφτανε ἐκεῖ ποῦ ἔφτασε, ἂν τὸ παιδί εὑρίσκετο στὸ σπῆτι, στὸ σχολεῖο, στὸ βιβλίον, στὸ χρονογράφημα, στὸν κινηματογράφο, στὸ θέατρο, παντοῦ τὸν ἴδιο σεβασμὸ, τὶς ἴδιες αἰώνιες ἠθικὲς ἀρχές. Μάλιστα, ἐκεῖνο ποῦ ἐπιτρέπει τὴν εἰσαγωγὴν στὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ ὑποβολῶν κακῶν ποῦ μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν στὴν κλοπὴ, στὸ ἐγκλημα ἢ τὴν αὐτοκτονία, εἶναι ἡ ἀναρχία διαφορῶν ἠθικῶν ἰδεῶν ποῦ ὑπάρχουν μέσα του καὶ ἀλληλομάχονται, ἀντὶ νὰ ἀλληλοδυναμώνονται, καὶ ποῦ ἀφήνουν τὸ πεδίο ἐλεύθερο στὴν εἰσαγωγὴ νέων τάσεων.

6) Ἐλαττώματα—Προτερήματα. Μία ἄλλη αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῆς Ἀγωγῆς εἶναι καὶ τὸ ὅτι γονεῖς καὶ διδάσκαλοι δὲν γνωρίζουν ὅσο ἐμπρεπε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν γεννᾶται καλὸς, κακὸς, ψεύτης, εὐλικρινὴς κλπ. ἀλλὰ γίνεται. Ὅτι δηλ. τὰ λεγόμενα ἐλαττώματα δὲν εἶναι παρὰ μέσα ἀμύνης ἐναντίον ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος, ὅπως εἶναι τὸ κεντρὶ στὴ μέλισσα καὶ τὰ κέρατα στὸ βόδι. Ἀλλοτε περιστάσεων—πολλοὶ πιστεύουν ἀκόμα καὶ σήμερα—ὅτι τὸ ψέμα, ἡ πονηρία, ἡ ὑποκρισία εἶναι γυναικεῖα ἐλαττώματα, ἐνῶ ἡ Βιολογία μᾶς βεβαιώνει ὅτι εἶναι ἐλαττώματα ὅλων τῶν σκλάβων, τόσο τῶν γυναικῶν σκλάβων τῶν συζύγων τους, ὅσο καὶ τῶν ἀνδρῶν σκλάβων κατακτητῶν (ὅρα καὶ ραγιάδες).

Δὲν φανερώνει κακὸ φυσικὸ τοῦ παιδιοῦ τὸ ψέμα ποῦ θὰ πῇ πὼς δὲν ἔκλεψε τὸ γλυκό, ὅταν ξέρη πὼς θὰ φάη ξύλο. Φυσικὸ εἶναι νὰ τοῦ ἀρέσῃ τὸ γλυκό, καὶ νὰ μὴ τοῦ ἀρέσῃ τὸ ξύλο. Αὐτὸ εἶναι, καθὼς εἴπαμε, τὸ κοινὸ ἐλατήριο ὅχι μόνον τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων ἀκόμα : νὰ ἐπιζητοῦν τὴν εὐχαρίστηση καὶ ν' ἀποφεύγουν τὸν πόνο.

Κάποιος εἶπε πολὺ σωστὰ ὅτι μὲ ἓνα μαστίγιον στὸ ἓνα χέρι καὶ μὲ ἓνα κάρτο στὸ ἄλλο, μποροῦμε νὰ κάνουμε ἀπὸ τὴ μαϊμού ὅ,τι θέλουμε. Μήπως καὶ τὰ σκυλιὰ δὲν κατορθώνουν νὰ τὰ μάθουν ὁλόκληρες παραστάσεις δίνοντάς τους ξύλο, ὅταν ἀρνοῦνται, καὶ κρέας. ὅταν τελειώνουν πειθαρχικά τὶς ἀσκήσεις ; Μὲ τοῦτο δὲν θέλω νὰ πῶ ὅτι χρειάζεται τὸ ξύλο στὴν ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ. Κάθε ἄλλο. Τὸ δυσάρεστο στὸ παιδί δὲν εἶναι μόνον τὸ ξύλο καὶ εὐχάριστο μόνον τὸ γλυκό. Δυσάρεστο γίνεται, νὰ τοῦ στερήσῃς κάθε τι ποῦ τοῦ εἶναι εὐχάριστο : τὸ παιχνίδι ποῦ παίζει μαζί του, τὸ παραμῦθι ποῦ συνήθως τοῦ διηγείσαι, τὸ φιλὶ καὶ κάθε ἄλλη ἐνδειξὴ ἀγάπης. Τὸ ξύλο τότε μόνον μπορεῖ νὰ ἔχῃ κάποιο ἀποτέλεσμα, ὅταν γίνεταί με τὸν βούρδουλα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κοινὸ ξύλο, δὲν πιάνει οὔτε στὰ ζῶα. Θὰ ἀναφέρω δυὸ περιστατικὰ ἀπὸ δική μου προσωπικὴ πείρα : Βοῆκα τὴ γάτα τοῦ σπιτιοῦ μας νὰ κοιμᾶται στὸν καναπέ. Τὴν ἐδιώξα ἐπανειλημμένως χτυπώντας τὴν με τὴ βέρογα. Καὶ ὅμως ἐπέμενε νὰ κοιμᾶται στὴν πολυθρόνα. Καὶ δὲν ἐγκατέλειψε

τὴν πολυθρόνα παρὰ μόνον ὅταν τῆς ἐβαλα κάτω στὰ πλακάκια ἓνα παλὴ μαξιλάρι. Δηλ. μετὰξὺ τοῦ πόνου ποῦ τῆς προξενοῦσε τὸ ξύλο καὶ τῆς εὐχαρίστησης ποῦ τῆς ἔδινε ὁ ὕπνος στὴν πολυθρόνα, προτιμοῦσε τὸ ξύλο, παρὰ νὰ κοιμηθῇ πάνω στὰ πλακάκια. Προτιμοῦσε ὅμως τὸ μαξιλάρι χωρὶς τὸ ξύλο, ἀπὸ τὴν πολυθρόνα με τὸ ξύλο. Δηλ. τὸ εὐχάριστο καὶ τὸ δυσάρεστο ὑπολογίζονται στὴν ἐκλογὴ. Ἄλλο :

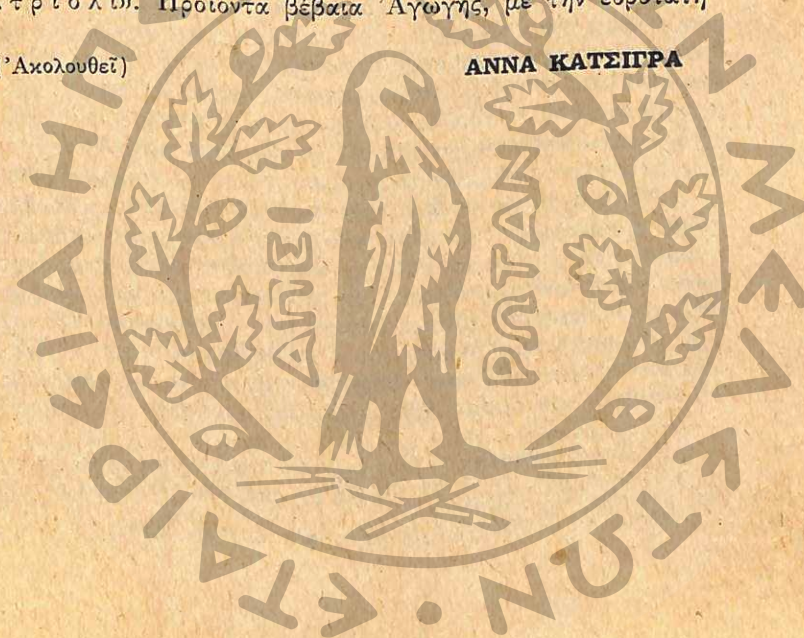
Ἐνα ἀνεψάκι μου ἐπέμενε νὰ παίξῃ με τὰ ἄλλα παιδιὰ τοῦ δρόμου παρὰ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ πατέρα του. Κάθε φορὰ αὐτὸς τὸ ἔδερνε καὶ τὸ κλείδωνε στὸ ὑπόγειο. Κάθε φορὰ κλαίγοντας ἐκεῖνο φώναζε : «Πατέρα μου, συχώρεσέ με· δὲν θὰ τὸ ξανακάνω». Μία μέρα ἦλθε ἀπελπισμένος ὁ πατέρας καὶ μοῦ λέει : «Πάει, ἔχασα τὸ παιδί μου. Τὸ καὶ τὸ...». Τοῦ ἀπαντῶ : «Στὸ παιδί σου, ὅπως καὶ σὲ ὅλα τὰ παιδιὰ, ἀρέσει νὰ παίξῃ με τὰ ἄλλα παιδιὰ. Δὲν τοῦ ἄρεσε βέβαια τὸ ξύλο, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ὑπόγειο. Ἀλλὰ τὰ ξεγᾶ τὴν ὥρα ποῦ βλέπει τ' ἄλλα παιδιὰ νὰ παίζουν. Ὁ πειρασμὸς εἶναι μεγάλος. Φτάνει νὰ μπάσετε στὴν αὐλὴ σας μερικὰ παιδιὰ νὰ παίζουν καὶ θὰ τελειώσῃ ἡ ἱστορία». Ἔτσι καὶ ἔγινε.

Μάλιστα. Ἡ Ζωὴ, ἐπαναλαμβάνουμε, μικρῶν καὶ μεγάλων, ἀνθρώπων καὶ ζώων, εἶναι ζύγισμα εὐχαριστήσεων καὶ δυσχερεστῶσεων. Ἡ πλάστιγγα θὰ κλίνει πρὸς τὸ βαρύτερο. Ποιὸ εἶναι τὸ βαρύτερο ; Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο ποῦ καθορίζει ἡ Ἀγωγή. Τὸ παιδί ἐνὸς λαοῦ, στὸν ὁποῖον τὸ ψέμα στιγματίζεται ὡς τὸ μεγαλύτερο ἐλάττωμα, πολὺ μεγαλύτερο καὶ ἀπὸ τὴν κλεψιά, θὰ προτιμήσῃ νὰ πῇ τὴν ἀλήθεια πὼς πῆρε κρυφὰ τὸ γλυκό, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ φάῃ ξύλο, παρὰ νὰ πῇ ψέματα. Καὶ τὸ ὅτι ὁ φιλάργυρος προτιμᾷ νὰ χάσῃ τὴ ζωὴ του παρὰ τὸ χρῆμα του, εἶναι ἀποτέλεσμα μακρᾶς συνήθειας. Καὶ πὼς ὅχι, ἀφοῦ σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ δὲν γνώρισε ἄλλη χαρὰ, ἔξω ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ χρήματός του ; Φυσικὸ ἐπομένως καὶ ἡ ἀπλή σκέψη ὅτι θὰ χάσῃ τὰ χρήματά του, νὰ τοῦ προξενῇ πολὺ μεγαλύτερη θλίψη παρὰ ἡ ἀπώλεια τῆς ζωῆς του.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἐλαττωμάτων, ὑπενθυμίζουμε τὴ σχέση τῶν ἐλαττωμάτων με τὴν υγεία. Εἶναι πλέον γενικὰ παραδεκτὸ ὅτι παιδιὰ ἰδιότροπα, αὐθαδέστατα, ἀμελέστατα, νωθρὰ ἢ δξύθυμα εἶναι ἀγὰ παιδιὰ με κακὴ γενικὴ τοῦ σώματος υγεία καὶ ἰδιαίτερα τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἐπομένως ἔχουν ἀνάγκη ὅχι ἀπὸ τιμωρίες, ἀλλ' ἀπὸ θεραπείας. Ἄρα δὲν εἶχε πολὺ ἄδικο ὁ Taine ποῦ ἔλεγε ὅτι : «Ἡ Ἀρετὴ καὶ ἡ Κακία εἶναι προϊόντα, ὅπως ἡ ζάχαρη καὶ τὸ βιτριόλι». Προϊόντα βέβαια Ἀγωγῆς, με τὴν εὐρύτατη τῆς λέξεως σημασία.

(Ἀκολουθεῖ)

ANNA ΚΑΤΣΙΓΡΑ

Πώς δα ἐρμηνεύαμε ἐμεῖς τὴν Ἑνιαία Διδασκαλία

Σὲ προηγούμενη μελέτη ἔχει ἐξετασθεῖ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Ἀγγλοὶ ἐρμηνεύουν τὴν ἐλεύθερη μέθοδο διδασκαλίας ⁽¹⁾. Γιὰ νὰ δοῦμε τώρα ἂν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστεῖ καὶ ποιά εἶναι ἡ θέση τῆς ἐλεύθερης μεθόδου στὰ δικὰ μας σχολεῖα, θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ἂν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς τέτοιας ἐνέργειας θὰ εἶναι ἐποικοδομητικὸ γιὰ τὸν σκοπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ ἂν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐλεύθερης μεθόδου εἶναι δυνατὴ σήμερον πὺρ τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο βρίσκεται κάτω ἀπὸ συνθήκες πολὺ δυσμενεῖς γιὰ τὴ λειτουργία του.

I

Ἡ ἐλεύθερη μέθοδος καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

Ὅταν τὰ ἐννέα δέκατα σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ ἀρχίζουν καὶ τελειώνουν τὴν ἐκπαίδευσή τους στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, τότε μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι σκοπὸς του εἶναι ἡ μόρφωση τοῦ Ἑλλήνα πολίτη. Κι' αὐτὸ σὲ μιὰ χώρα δημοκρατικὴ δὲν μπορεῖ νὰ σημαίνει μονάχα τὴν ἱκανότητα γιὰ ἀνάγνωση, γραφὴ, ἀριθμηση καὶ τὴν ἀπόκτηση ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων, ἀλλὰ σημαίνει τὴν πλήρη ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὴ λέξη «πλήρη» ἐννοεῖται ἡ ἀνάλογα μὲ τὴς ἱκανότητές του σωματικὴ, πνευματικὴ, κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ προπαρασκευὴ του γιὰ τὴ ζωὴ ⁽²⁾.

Γιὰ τὴν πραγμάτωση ἐνὸς τέτοιου σκοποῦ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ φθοροποῖ ἀπὸ τὴν καθήλωση τοῦ παιδιοῦ σ' ἓνα θρανίον, τὸν ἐξαναγκασμὸ του σὲ παθητικὴ ἀπομνημόνευση γνώσεων, καὶ τὴν ἀνταγωνιστικὴ διάθεση πὺρ δημιουργεῖται ἀνάμεσα στὰ παιδιά μὲ τὸ σύστημα τῆς βαθμολογίας καὶ τοῖ χωρισμὸ σὲ καλοὺς καὶ κακοὺς μαθητές ! Ἐκεῖνο πὺρ πρέπει ν' ἀποκτήσει τὸ παιδί στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο εἶναι ἡ ἱκανότητα νὰ μεταχειρίζεται τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα του γιὰ κάποιον σκοπὸ καὶ ἡ ἱκανότητα νὰ ζεῖ ἀρμονικὰ καὶ τίμια μὲ τοὺς συνανθρώπους του.

Μὲ τὴν ἀπαραίτητη κίνηση πὺρ συνεπάγεται ἡ ἐλεύθερη μέθοδος, μὲ τὴς διάφορες ἐργασίες στὸ ὑπαιθρο καὶ τὴς καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις πὺρ περικλείνει, ἡ σωματικὴ ἢ διὰ πλάσῃ τοῦ παιδιοῦ ἀξάνεται ἀνεμπόδιστα καὶ ἀρμονικὰ πρὸς ἓνα τελειότερο τέρας. Ἄν ἀναλογιστοῦμε τὸ χαρούμενο ξεπέταγμα τῶν παιδιῶν στὸ ἀκουστικὸ τοῦ κονδονιου καὶ τὸ ὀρμητικὸ τους τρέξιμο στὸ διάλειμμα—ἔχω στὸ νοῦ μου σχολεῖα πὺρ ὁ δάσκαλος οὔτε ὑπνωτίζει τὰ παιδιά, οὔτε παίζει τὸν δικτάτορα μαζί τους—θᾶχουμε μιὰ εἰκόνα τῆς ἀνάγκης γιὰ κίνηση πὺρ ἔχουν τὰ παιδιά. Ἄν ἀκόμα θυμηθοῦμε πόσο ζητᾶνε τὰ παιδιά νὰ ἀλλάξουν θέση ἀπὸ

1) Καλ. Μουστάκα : «Πὺρ ἐρμηνεύουν οἱ Ἀγγλοὶ τὴν Ἑνιαία Διδασκαλία», «Παιδεία καὶ Ζωή», φύλ. 27, 28, 29. Μὲ τὸν ὅρο «ἐλεύθερη μέθοδος» ἐννοεῖται κάθε μορφή διδασκαλίας πὺρ δὲν εἶναι κατὰ κλάδους.

2) «Παιδεία καὶ Ζωή», φύλ. 27, σελ. 90-91.

τὴ μιὰν ἄκρη τῆς αἵθουσας στὴν ἄλλη, ἀπὸ τὸ ἓνα θρανίον στὸ ἄλλο, θὰ καταλάβουμε τί κακὸ μπορεῖ νὰ κάνει ἡ καθήλωση τοῦ παιδιοῦ ὅλο τὸν χρόνον σ' ἓνα κομμάτι ἀκίνητο ξύλον. Ἄν τέλος φέρομε μπροστὰ μας τὴν χαρὰ τῶν παιδιῶν στὴν ἀγγελία κάποιας ἐκδρομῆς ἢ περιπάτου, κι' ἂν θυμηθοῦμε τὴν ἔλξη πὺρ αἰσθάνονται καὶ τὴν ἀγάπη πὺρ δείχνουν στὸν δάσκαλον τῆς Γυμναστικῆς, θὰ καταλάβουμε τί σημαίνει γιὰ τὸ παιδί ἡ κίνηση σὲ ὅποια μορφή καὶ ἂν εἶναι.

Μὲ τὴν πρωτοβουλία πὺρ ἀφήνει ἡ ἐλεύθερη μέθοδος στὸν πνευματικὸν τὸ μέγα, τὸ παιδί ἀποκτὰ τὴν ἱκανότητα νὰ σκέπτεται, νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ ἀνακαλύπτει μόνο του. Ἡ τάση γιὰ ἐρευνα εἶναι φυσικὴ στὸν ἄνθρωπον, ὅταν δὲν ἔχει ἀμβλυνθεῖ ἡ πνευματικὴ του περιέργεια ἀπὸ ἀκατάλληλη ἀγωγή στὸ σπίτι ἢ στὸ σχολεῖο. Ἀς πάρουμε τὸ παιδί στὴν ἡλικία πὺρ ἀρχίζουν τὰ βασανιστικὰ γιὰ τοὺς μεγάλους «γιατί» του. Πόσες φορὲς δὲν βρεθήκαμε κατὰπληκτοι πρὸς τὴς ἐρωτήσεις μικρῶν παιδιῶν, ὅταν ἡ μιὰ ἀπάντηση πὺρ ἔτυχε νὰ δώσουμε στὸ ἓνα «γιατί», γέννησε ἄλλες ἀπανωτὲς ἐρωτήσεις πὺρ πλάταιαν καὶ βάθαιαν τὸ θέμα τῆς συζήτησης ; Συνταξιδεύα κάποτε μ' ἓνα κοριτσάκι τεσσάρων χρονῶν. Ἀνεβαίναμε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴν Ἀθήνα μὲ αὐτοκίνητο. Ὅταν περνούσαμε ἀπὸ τὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ Νέου Φαλήρου, μὲ ρωτᾷ :

- Τί εἶναι ἐδῶ ;
- Ὁ σταθμὸς τοῦ τραίνου.
- Ποῦ πάει τὸ τραῖνο ;
- Στὴν Ἀθήνα.
- Ποῦ εἶναι τώρα τὸ τραῖνο ;
- Ταξιδεύει ἀπάνω κάτω : Πειραιᾶ—Ἀθήνα.
- Γιατί δὲν τὸ βλέπουμε ;
- Γιατὶ αὐτὴ τὴ στιγμή δὲν εἶναι στὸ σταθμὸ.
- Ἄν ἦταν, θὰ τὸ βλέπαμε ;
- Ναί, ἀλλὰ ὅχι πολὺ καλά, γιατί ὁ δρόμος μας εἶναι λίγο μακριὰ καὶ πιὸ πάνω ἀπὸ τὴς γραμμὲς τοῦ τραίνου.
- Γιατί ὁ δρόμος μας εἶναι μακριὰ καὶ πιὸ πάνω ἀπὸ τὴς γραμμὲς τοῦ τραίνου ;
- Ἐπρεπε οἱ γραμμὲς τοῦ τραίνου νὰ εἶναι σὲ ἐπίπεδο ἔδαφος, γιατί τὸ τραῖνο πάει πιὸ εὐκόλα στὸν ἴσιον δρόμον.
- Γιατί τὸ τραῖνο πάει πιὸ εὐκόλα στὸν ἴσιον δρόμον ;...

Ἄν μποροῦσε νὰ διασχίσει κανεὶς τὸ ταξίδι του καὶ νὰ ὀδηγήσει τὸ κοριτσάκι αὐτὸ κοντὰ τὴς γραμμὲς νὰ δεῖ τὸ τραῖνο καὶ τὴ γύρω περιοχὴ μὲ τὴς ἀνωμαλίες τῆς γῆς καὶ νὰ τοῦ δώσει καιρὸ νὰ κάμει ὅσες ἐρωτήσεις θέλει, νὰ τ' ἀφήσει νὰ περιεργαστεῖ τὴ μηχανὴ καὶ τὰ βαγόνια τοῦ τραίνου καὶ ὅ,τι ἄλλο θὰ ἤθελε, τὸ παιδί θὰ εἶχε ἓνα θαυμάσιον μάθημα πατριδογνωσίας κι' ἂς ἦταν μόνο τεσσάρων χρονῶν ! Καὶ ἡ γνώση πὺρ θ' ἀπεκόμιζε τὸ παιδί ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐρευνα θὰ γινόταν μέσα του ἀληθινὸ κτῆμα καὶ θὰ γεννοῦσε τὴ δίψα γιὰ ἄλλη γνώση, γιὰ ἄλλη ἐρευνα.

Τὸ πάρα πάνω εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χιλιάδες παραδείγματα πὺρ μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν ὅσοι ἔχουν συνηθίσει νὰ προσέχουν τὴς κουβέντες τῶν παιδιῶν, νὰ τὴς παίρνουν στὰ σοβαρὰ καὶ νὰ μὴν κόβουν τὴ φυσικὴ τάση τοῦ παιδιοῦ γιὰ μάθηση ὅπως γίνεται συχνά, ἐπειδὴ οἱ μεγάλοι ἢ βαριοῦνται τὴς πολλὲς ἐρωτήσεις, ἢ θεωροῦν τὸ φανόμενον ἀστεῖον καὶ γελάει, ἢ μὲ τὸν ὑπερβολικὸν θαυμασμὸ πὺρ δείχνουν γιὰ τὴν ἐξυπνάδα τοῦ παιδιοῦ τὸ κάνουν νὰ ντροπιάζεται καὶ νὰ σωπαίνει. Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ τρόποι ἀντιμετώπισης τῆς παιδικῆς περιέργειας, πὺρ δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀνάγκη γιὰ μάθηση, ἔχει τὸ ἴδιον βλαβερὸ ἀνασταλτικὸ ἀποτέλεσμα στὴν πνευματικὴν ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἄλλο θέμα πὺρ δὲν μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ ἐδῶ. Ἐνα μόνο πρᾶγμα πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ : Αὐτὸ πὺρ τὸ μικρὸ κοριτσάκι θὰ κέρδιζε ἀπὸ μιὰν ἐπιτόπια ἐρευνα τοῦ σταθμοῦ καὶ τοῦ τραίνου, δὲν θᾶχει μεγαλύ-

τερη σημασία για την όλη του ψυχική και συναισθηματική ανάπτυξη. Ο Α. Ν. Whitehead παρουσιάζει την εκπαίδευση του ανθρώπου σαν ρυθμικό κύλισμα από τρία στάδια: το στάδιο του Ρομαντισμού, το στάδιο της Ακρίβειας, και το στάδιο της Γενίκευσης. Το στάδιο του Ρομαντισμού έρχεται πρώτο και περιλαμβάνει τη μάθηση εκείνη που γεννιέται από την πρώτη κατάληψη που σχηματίζει το παιδί, όταν έρχεται σ' επαφή με καινούργια πράγματα. Στην περίοδο αυτή αποκτάται η γνώση όχι τόσο από μεθοδικότητα, όσο από το πλούσιο συναισθηματικό περιβάλλον (3). Κι' εδώ απλά γεγονότα ήταν ο σταθμός, το τραίνο, οι γραμμές του τραίνου, ο δρόμος του αυτοκινήτου. Πόσες σχέσεις όμως ανάμεσα στα απλά αυτά γεγονότα θα μπορούσε να ανακαλύψει το μικρό κοριτσάκι, αν είχε την ευκαιρία να ψάξει και να βρει μιαν απάντηση στο κάθε «γιατί» του!

Και δεν είναι μόνο στην ηλικία των «γιατί» που ο άνθρωπος ζητάει να ανακαλύπτει καινούργιες σχέσεις ανάμεσα στα γνωστά του πράγματα. Η τάση για έρευνα είναι πολύ δυνατή στον άνθρωπο και τον ακολουθεί σ' όλη του τη ζωή. Αποτελεί μέρος της ανάγκης για καινούργια βιώματα, που είναι μια από τις πρωταρχικές ανάγκες του ανθρώπου (4). Αν γίνει καλή εκμετάλλευση της ανάγκης αυτής, το άτομο θα μπορέσει να κρατήσει ασβεστη τη δίψα για μάθηση. Κι' η δίψα αυτή είναι κάτι που σπρώχνει τον άνθρωπο στην τελείωση του εαυτού του, ανάλογα με τις ικανότητές του.

Τί άλλο θα μπορούσε να είναι καλύτερο μέσον για την κοινωτική ανάπτυξη του παιδιού από τη συνεργασία του με τα άλλα παιδιά; Ο Γιάννης δεν έχει να κρύψει το τετράδιό του από τον Νίκο για να λύσει αυτός το πρόβλημα σωστά και πρώτος να το παρουσιάσει στη δασκάλισσα και να πάρει αυτός τον καλό βαθμό, αλλά ο Γιάννης και ο Νίκος κι' άλλα παιδιά συνεργάζονται σαν ομάδα (5) σκοπός είναι να συνηθίσουν τα παιδιά να αναγνωρίζουν τι γυρεύει το πρόβλημα, να βρίσκουν την κατάλληλη μέθοδο για τη λύση του, να εφαρμόζουν τις αναγκαίες σκέψεις που θα κάνουν, όταν εργάζονται σαν ομάδα, με τις διάφορες απόπειρες και την έκβασή τους, με την προσφορά του καθ' ενός όχι μόνο ο νους ανοίγει, αλλά το άτομο συνηθίζει να σέβεται τη γνώμη του άλλου. Κι' ακόμα τα παιδιά που εργάζονται σε ομάδα, αισθάνονται τη χαρά που δίνει η κοινή προσπάθεια, γιατί και το ενδιαφέρον κρατιέται ασβεστο όταν μοιράζεται με άλλους, και το φτάσιμο στο τέρας είναι πάντα πιο εύκολο όταν υπάρχουν συνοδοιπόροι.

Ας πάρουμε για παράδειγμα το παιχνίδι. Είδαμε ποτέ κανένα παιδί που να μη μπορεί να μάθει και το πιο δύσκολο παιχνίδι; Αν ο άνθρωπος μαθαίνει παίζοντας, τότε χρειάζεται και τους συνανθρώπους του για να παίζει. Είδαμε ποτέ κανένα όμοιο παιδί να παίζει μόνο του όταν έχει την ευκαιρία να παίζει με άλλα παιδιά; Γιατί λοιπόν το πνεύμα συνεργασίας που υπάρχει στα παιδιά να μην το καλλιεργήσουμε για να βοηθήσουμε τη γενικότερη ανάπτυξή τους; Περιγράφοντας που είχε παιδιά ηλικίας 10-11 χρόνων η Μ. V. Daniel γράφει: «Το πιο αξιοπρόσεκτο πράγμα σ' αυτή την τάξη ήταν ίσως το πνεύμα συνεργασίας και τιμιότητας

3) Whitehead, A. N.: «The Aims of Education and other Essays», London, Williams and Norgate Ltd., 1950, κεφ. II.

4) Fleming, C. M.: «The Social Psychology of Education», London, Routledge and Kegan Paul, Ltd., 1949, κεφ. IV, σελ. 16-18.

5) Πολλές έρευνες έχουν γίνει για να βρεθεί ο καλύτερος τρόπος χωρισμού των παιδιών σε ομάδες. Αυτό όμως είναι θέμα που πρέπει να εξετασθεί σε ιδιαίτερη μελέτη.

που έδειχναν τα παιδιά στη δασκάλισσα, στα άλλα παιδιά και στον εαυτό τους» (6). Αν θυμηθούμε πόσοι μικροί και μεγάλοι μαθητές αντιγράφουν στους διαγωνισμούς, ξεγελώντας τον δάσκαλο, τα άλλα παιδιά και τον εαυτό τους, θα καταλάβουμε τι σημασία έχουν οι πάρα πάνω γραμμές και ποιόν ήθικόν αντίκτυπο μπορεί να έχει ο ένας ή ο άλλος τρόπος σχολικής εργασίας στην προετοιμασία του παιδιού για τη ζωή.

II

Η δυνατότητα της εφαρμογής της Έλεύθερης Μεθόδου

Στην ελεύθερη εφαρμογή της ελεύθερης μεθόδου εργασίας στα δικά μας σχολεία έχουμε να αντιμετωπίσουμε δυο μεγάλα προβλήματα. Το ένα είναι το Αναλυτικό Πρόγραμμα, το άλλο οι σημερινές συνθήκες λειτουργίας του Δημοτικού Σχολείου.

Α) Το Αναλυτικό Πρόγραμμα έχει θεωρηθεί ο μεγαλύτερος εχθρός της ελεύθερης μεθόδου. Πώς μπορούμε να εφαρμόσω ελεύθερη μέθοδο—θα ρωτήσει ο δάσκαλος—όταν είμαι υποχρεωμένος να διδάσω ορισμένα κεφάλαια από κάθε μάθημα στο κάθε δίμηνο; Τι θα σημειώσω στο βιβλίο «Υλης, τί θα δείξω στον Έπι-θεωρητή;» (7) Κι' ακόμα τί θα πω στους γονείς που έχουν συνηθίσει στην παλιά μέθοδο και μερικοί θα συγκρίνουν την πρόοδο των παιδιών τους με την πρόοδο των άλλων παιδιών που φοιτούν σε σχολεία που εφαρμόζουν την παλιά μέθοδο; Κι' όμως τέτοια εμπόδια δεν φοβάται ο δάσκαλος που έχει μελετήσει καλά το σχέδιο της εργασίας του πριν την αρχίσει, γιατί:

1) Η καλά οργανωμένη ελεύθερη μέθοδος δεν αντιμάχεται την πρόοδο των παιδιών, αλλά συντελεί σ' αυτήν. Είναι πρόληψη να νομίζουμε ότι τα σχολεία που εφαρμόζουν την ελεύθερη μέθοδο δίνουν στους μαθητές τους λιγότερες γνώσεις από τα σχολεία που εργάζονται με την παλιά μέθοδο. Η μέθοδος δεν είναι ποτέ ούτε ανάλογη ούτε αντίστροφη με το ποσό των γνώσεων που αποκομίζει ο μαθητής. Αντίθετα η πρόοδος του μαθητή είναι ανάλογη με τον τρόπο που ο μαθητής απέκτησε τις γνώσεις, με την προσπάθεια που ο ίδιος κατέβαλε για να μάθει, με τον βαθμό συνειδητοποίησης των γνώσεων που επέτυχε, με το αν οι γνώσεις γίνθηκαν κτήμα μέσα του ή αν έμειναν «έπετα πτερόεντα», κι' ακόμα—το πιο σπουδαίο—η πρόοδος του μαθητή είναι ανάλογη με τα συναισθήματα που κίνησε και που δημιουργήσε ή απόκτησε των γνώσεων. Αν τα συναισθήματα ήταν δυσάρεστα, αν η βούληση του μαθητή ήταν αντίθετη σε κάποια μάθηση, αν δεν υπήρχε ζωντανό ενδιαφέρον για την ίδια τη γνώση και το σκοπό της, αλλά ο μαθητής είχε εργαστεί πάνω σ' αυτήν κινούμενος από το φόβο του δασκάλου, ή των γονιών του, ή... για να πάρει βαθμό, τότε είναι βέβαιο πως η γνώση θα ξεχαστεί μόλις περάσουν οι εξετάσεις και πάφουν τα ελατήρια bias.

2) Τα δίμηνα δεν είναι φραγμός ανυπερβλήτος. Ξέρουμε από την πείρα ότι ο δάσκαλος που εργάζεται με αληθινό ζήλο βρίσκει δικαίωση και αναγνώριση από την άμεσα προϊσταμένη του αρχή, όσο συντηρητική κι' αν είναι αυτή. Δεν είναι δυνατόν να γίνει παρατήρηση στο δάσκαλο, γιατί δίδαξε π.χ. τη Ναυμαχία της Σαλαμίνας τον Νοέμβριο κι' όχι τον Μάρτη ή τ'ανάπαυιν. Θάλεγα ακόμη ότι σε σχολεία που υπάρχει αληθινή συνεργασία ανάμεσα στο προσωπικό, ή που ο ίδιος ο δάσκαλος ακολουθεί τους μαθητές του από τάξη σε τάξη, δεν είναι δυνατόν να γίνει παρατήρηση ούτε αν ένα θέμα που το Αναλυτικό Πρόγραμμα ορίζει για την

6) Daniel, M. V.: «Activity in the Primary School», Oxford, Basil Blackwell, 1949, σελ. 225.

7) Τέτοιες απορίες ακούστηκαν από δασκάλους στο τέλος της ομιλίας μου για την Ένιαία Στήν Αγγλία».

Τρίτη π.χ. τάξη, μείνει νὰ διδαχτεῖ στὴν Τετάρτη ἢ ἂν κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τῆς Τετάρτης διδαχτεῖ στὴν Τρίτη, γιατί ἀποτελοῦσε μέρος μιᾶς ἐνότητας πὺν πάνω σ' αὐτὴν δούλεψαν τὰ παιδιὰ ἐκεῖνο τὸν χρόνο. Μήπως καὶ στὰ μικρότερα ἀπὸ ἐξατάξια σχολεῖα πὺν ἐργάζονται με συνδιδασκαλία, ἢ σχέση ὕλης καὶ τάξης δὲν εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ὅ,τι στὰ ἐξατάξια; Ἐπειτα ὅλοι μας ἀναγνωρίζουμε ὅτι τὸ Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα εἶναι ἀνίκανο νὰ πληρώσει τίς σημερινές ἀνάγκες τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Γιατί νὰ μὴ δοκιμάσουμε κάποια ἀλλαγὴ του, ὥστε σὰν ἔρθει ἡ ὥρα τῆς τροποποίησης νὰ ὑπάρχει ἡ πολὺτιμη πείρα; Προσοχὴ μονάχα χρειάζεται ὥστε οἱ πειραματισμοὶ νὰ μὴ βλάπτουν τὰ παιδιὰ, καὶ εἰλικρίνεια στὴν κρίση τῶν ἀποτελεσμάτων πὺν θάχει ἡ κάθε ἀπόπειρα.

3) Ἀν τὸ Βιβλίον Ὑλῆς εἶναι χρήσιμο γιὰ τὰ σχολεῖα πὺν ἐργάζονται με τὴν παλαιὰ μέθοδο, γιὰ τὰ σχολεῖα πὺν ἐργάζονται με τὴν ἐλεύθερη εἶναι ἀπαραιτήτο. Ἀντὶ νὰ γράφονται ὅμως τὰ μαθήματα «κατὰ κλάδους», ὁ δάσκαλος κρατεῖ ἡμερολόγιο καὶ σημειώνει τὴ δουλειὰ πὺν γίνεται κάθε μέρα, τὴν ἀτμόσφαιρα πὺν δημιουργεῖται, τὰ συναισθήματα πὺν γεννιοῦνται ἀπάνω στὴν πορεία τῆς ἐργασίας, τὸ βαθμὸ συμμετοχῆς τοῦ κάθε παιδιοῦ κλπ. (8). Πολλοὶ συνηθίζουν νὰ μεταγράφουν τίς ἐνότητες σὲ «κατὰ κλάδους» μαθήματα. Αὐτὸ δὲν νομίζω νὰ εἶναι οὔτε ἀπαιτήτο οὔτε ὠφέλιμο, ἰδίως γιὰ τὸ δάσκαλο πὺν καταπιάνεται γιὰ πρώτη φορὰ με τὴν ἐλεύθερη μέθοδο, γιατί ἔτσι μπαίνουν φραγμοὶ στὴν πορεία τῆς ἐργασίας καὶ ὁ δάσκαλος ἀναγκάζεται νὰ κάνει βιασμένες εἰσαγωγές θεμάτων μέσα σὲ ἐνότητες πὺν δὲν ὑπάρχουν. Βέβαια κάποιο μέτρο πρέπει νὰ ὑπάρχει στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος τοῦ χρόνου, γιὰ νὰ γίνεται σύγκριση τῆς ὕλης πὺν διδάχτηκε με τὴν ὕλη πὺν ἔπρεπε νὰ διδαχτεῖ, ἀλλὰ ὄχι ἀνάλυση τῆς ὕλης σὲ ἡμερήσια ἢ ὡριαία θέματα, γιατί αὐτὸ ὑποδουλώνει τὴν προσπάθεια καὶ ἡ ἐργασία με ἐλεύθερη μέθοδο γίνεται ἕνα ἀφύσικο ἐγκεφαλικὸ κατασκευάσμα (9).

4) Γιὰ νὰ ἐπιτύχει κανεὶς ἐμπιστοσύνη ἀπὸ τοὺς γονεῖς, δὲν ὑπάρχει καλύτερο μέσον ἀπὸ τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν γιὰ τὸ δάσκαλο καὶ τὸ σχολεῖο. Εἶναι περίεργο πὺς καὶ τελείως ἀγράμματοι γονεῖς στὸ πιὸ μακρινὸ χωριὸ τῆς Ἑλλάδας αἰσθάνονται καὶ παραδέχονται τὸν καλὸ δάσκαλο, ὅσο ριζοσπαστικὸς καὶ ἂν εἶναι, καὶ πὺς ἀγανακτοῦν καὶ περιφρονοῦν τὸ δάσκαλο πὺν δὲν ἔχει κερδίσει τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν καὶ δὲν ἔχει ἀνάψει τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὸ σχολεῖο. Ἡ διάθεση τῶν γονέων εἶναι, νομίζω, τὸ ἀλάνθαστο κριτήριον γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ δασκάλου. Ἡ ἐλεύθερη μέθοδος παρέχει πολλὰς εὐκαιρίες ἐπαφῆς ἀνάμεσα στὸ σχολεῖο καὶ στὴν οἰκογένεια, ὅταν τὸ σχολεῖο κάμει μιὰ προβολὴ ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη του καὶ ἀνοίξει τίς πύλες του στοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς του (10).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ πὺν ἀναφέραμε πιὸ πάνω, ὁ δάσκαλος πὺν ἔχει ἐφαρμόσει τὴν ἐλεύθερη μέθοδο εἶναι σὲ θέση νὰ καταλάβει ὅτι τὸ Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα δυσκολεύει, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει φραγμὸ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἐλεύθερης μεθόδου.

(Ἀκολουθεῖ)

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

8) Βλέπε «Παιδεία καὶ Ζωή», φύλ. 29, σελ. 150.

9) Ἐννοεῖται βέβαια ὅτι εἶναι ἀπαιτήτες οἱ τακτὲς ὥρες γιὰ ἀσκήσεις στὰ μαθήματα πὺν ἀπαιτοῦν ἀσκήση.

10) Παράβαλε: «Παιδεία καὶ Ζωή», φύλ. 27, σελ. 93-94.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΙΝΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ

ΕΛΒΕΤΙΑ

Συστάσεις Διεθνῶν Συνεδρίων.

Ἀπὸ τίς 5 ἕως τίς 13 Ἰουλίου 1954 ἔγινε (ὅπως κάθε χρόνο) ἡ 17ῃ Διεθνὴς Διάσκεψη γιὰ τὴ Δημοσίαν Ἐκπαίδευση στὸ Μέγαρο Wilson τῆς Γενεύης με πρωτοβουλία τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Παιδείας καὶ τῆς Οὐνέσκο. Ἡ ἐφετεινὴ Διάσκεψη ἀσχολήθηκε εἰδικὰ με τὴ μόρφωση καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴ κατάσταση τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων τῆς Μέσης Παιδείας καὶ διατύπωσε τὰ πορίσματά της στὶς «Συστάσεις» ὑπ' ἀριθ. 38 καὶ 39, πὺν παραθέτομε ἐδῶ κατὰ πιστὴ μετάφραση ἀπὸ τὸ ἐπίσημο κείμενο, τὸ δημοσιευόμενον στὸ «Bulletin du Bureau International d'Education» τῆς Γενεύης (3ο τρίμηνο τοῦ 1954, σελ. 99-109).

Μόρφωση τοῦ Προσωπικοῦ τῶν Σχολείων Μέσης Παιδείας.

Ἡ Συνέλευση ἔχοντας ὑπ' ὄψη:

Τὸ οὐσιαστικὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ πάρει ὁλόκληρη τὴν ἐκπαίδευση πὺν τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ ικανότητές του, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε διάκριση τάξης, φύλης, φύλου, γλώσσας ἢ δοξασίας.

Τίς μεταμορφώσεις πὺν συντελοῦνται κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μας στὴν ἀντίληψη καὶ στὴν ὕψη τῆς Μέσης Παιδείας.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Μέση Παιδεία ἀπευθύνεται σὲ ἀριθμὸ μαθητῶν ὁλοένα πιὸ μεγάλο καὶ τείνει νὰ περιλάβει, με διάφορες μορφές, τὸ σύνολο τῶν ἐφήβων.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς σπουδαιότητος πὺν ἔχει ὁ μορφωτικὸς ρόλος τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης μέσα στὴ σύγχρονη κοινωνία, ἡ πρόσληψη καὶ ἡ μόρφωση τῶν καθηγητῶν αὐτῶν εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας γιὰ τὴν ὕψωση τῆς γενικῆς στάθμης τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ γεγονὸς ὅτι τῆς Μέσης Παιδείας σκοπὸς εἶναι ἡ ἁρμονικὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ ἀνθρώπου στὸ πνευματικὸ, διανοητικὸ, φυσικὸ καὶ πρακτικὸ ἐπίπεδο, καὶ ἐπομένως ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ λειτουργοὶ τῆς Μέσης Παιδείας πρέπει νὰ μορφωθοῦν σύμφωνα με τίς ἀπαιτήσεις ἐνός τέτοιου ἀνθρωπισμοῦ.

Τὴν λεπτήν ἀποστολὴν προσανατολισμοῦ πὺν ἐπωμίζονται οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ τῆς Μέσης, ἀποστολὴ πὺν ἐγκτεῖται στὸ νὰ κατευθύνεται κάθε μαθητῆς πρὸς τὴ μορφὴ πολιτισμοῦ πὺν ἀνταποκρίνεται καλύτερα στὶς ικανότητές του καὶ στὶς κοινωνικὲς ἀπαιτήσεις.

Τὴν εὐθύνη τῶν καθηγητῶν τῆς Μέσης Παιδείας στὴν ἀνάδειξη τῶν ἐπιλέκτων κάθε λογῆς, πὺν τοὺς χρειάζεται ἡ ἐποχὴ μας.

Τὴν ἀνάγκη νὰ προσαρμοστεῖ ἡ Μέση Παιδεία στὶς συνεχεῖς κατακτήσεις καὶ στὶς ἀνάγκες τοῦ νεότερου κόσμου.

Ἐχοντας ἐξ ἄλλου ὑπ' ὄψη ὅτι παρὰ τίς κοινὲς ἐπιδιιώξεις, χῶρες με διαφορετικὴ γεωγραφικὴ, δημογραφικὴ καὶ κοινωνικὴ θέση, ὅπως καὶ με διαφορετικὴν ἱστορικὴ καὶ πολιτιστικὴν ἐξέλιξη, ὀφείλουν νὰ δώσουν διαφορετικὰς λύσεις στὰ προβλήματα τῆς μόρφωσης τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Μέσης Παιδείας.

ὑποβάλλει στὰ Ὑπουργεῖα Δημοσίας Ἐκπαίδευσεως τῶν διαφόρων χωρῶν τὴν ἀκόλουθη σύσταση:

Τρόποι μόρφωσης τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Μέσης

1. Εὐχῆς ἔργο εἶναι, σὲ μεγάλο βαθμὸ, οἱ ἀρμόδιες Ἀρχὲς νὰ δώσουν τὴν μεγαλύτερη προσοχὴ στὰ προβλήματα τῆς μόρφωσης τῶν καθηγητῶν τῆς Μέσης Παιδείας καὶ νὰ προσπαθῶσιν νὰ ἐξασφαλίσουν σ' αὐτοὺς ὅσο γίνεται πιὸ

ύψηλο επίπεδο τόσο στη γενική μόρφωση, όσο και στην εξειδικευμένη κατάρτιση και στην παιδαγωγική και ήθικη προπα-
ρασκευή, για να τους επιτρέψουν να αντα-
ποκριθούν καλύτερα στις υποχρεώσεις και στις ευθύνες τους.

2. Αντιπρόσωποι των ενδιαφερομέ-
νων στη μόρφωση του διδακτικού προ-
σωπικού της Μέσης Ίδρυμάτων, καθώς και αντιπρόσωποι των εν υπηρεσία κα-
θηγητών της Μέσης πρέπει να λάβουν μέ-
ρος στις εργασίες των Οργανισμών που
έχουν επιφορτισθεί με την κατάρτιση
και την αναθεώρηση των σχεδίων και των
προγραμμάτων, των σχετικών με αυτή
τη μόρφωση.

3. Ανάμεσα στα συστήματα μόρφω-
σης του διδακτικού προσωπικού της
Μέσης (εκπαίδευση μέσα σε ειδικό
"Ίδρυμα, ή εκπαίδευση πανεπιστημιακή
που συμπληρώνεται με μια παράλληλη ή
υστερότερη παιδαγωγική μόρφωση) κά-
θε χώρα συμφέρει να έχει να εκλέξει εκείνο
που ανταποκρίνεται καλύτερα στην ύψη
της ανώτερης παιδείας της, στις δυνα-
τότητές της, στις ανάγκες της από προ-
σωπικό κλπ.

4. Χωρίς να αμφισβητηθεί η αξία των
επιχειρημάτων που υποστηρίζουν τη
συνύπαρξη, μέσα στην ίδια χώρα, δια-
φορετικών συστημάτων μόρφωσης του
προσωπικού των σχολείων της Μέσης,
συμφέρει να είναι, εκεί όπου η μόρφωση
αυτή διαφέρει στους τρόπους της, να
παρουσιάζει όσο γίνεται περισσότερη
ομοιογένεια ως προς το επίπεδο που
επιζητεί να φτάσει: εάν η γενική, ή
ειδική και η παιδαγωγική κατάρτιση του
διδακτικού προσωπικού της Μέσης έχει
ανατεθεί σε ένα και το ίδιο Ίδρυμα, ή
διάρκεια και το επίπεδο των σπουδών
δεν επιτρέπεται να είναι κατωτέρα από
εκείνα που απαιτούνται από τους υπο-
ψηφίους που η παιδαγωγική τους μόρ-
φωση γίνεται παράλληλα ή υστερότερα
από τη γενική και την ειδική τους μόρ-
φωση.

5. Οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί που
πρόκειται να διδάξουν στα σχολεία της
Μέσης Παιδείας όσα μαθήματα αναφέ-
ρονται μέσα στα προγράμματα της

ανώτερης παιδείας, πρέπει να έχουν απο-
κτήσει μόρφωση πανεπιστημιακού επι-
πέδου.

6. Κάθε σύστημα μόρφωσης του δι-
δακτικού προσωπικού της Μέσης πρέπει
επίσης να δίνει τον κατά το δυνατόν
υψηλότερο βαθμό μόρφωσης στους καθη-
γητές που πρόκειται να διδάξουν τα άλλα
μαθήματα του προγράμματος, καθώς και
στους αναπληρωματικούς καθηγητές και,
στις χώρες όπου υπάρχουν οικοτροφεία,
σε όλους όσους μετέχουν στη λειτουργία
των Ίδρυμάτων αυτών.

7. Ευχής έργο είναι να πολλαπλασιάζ-
ονται οι ευκαιρίες για επαφή και ανταλ-
λαγή γνώμων ανάμεσα στα όργανα τα
υπεύθυνα για τη μόρφωση του διδακτικού
προσωπικού των σχολείων της κατώ-
τερης παιδείας και σε εκείνους που έχουν
αναλάβει τη μόρφωση του προσωπικού
των σχολείων της Μέσης, έτσι ώστε να
εξασφαλίζεται η συνέχεια της παιδείας
και η μετάβαση από τη μια βαθμίδα της
στην άλλη.

Πρόσληψη και προϋποθέ-
σεις του διορισμού

8. Όπως και στις άλλες βαθμίδες της
παιδείας, όλα τα μέτρα πρέπει να ληφθούν,
για να εξασφαλιστεί στο διδακτικό προ-
σωπικό της Μέσης μια καλή κοινωνική
και οικονομική κατάσταση, κ' έτσι να
προσελκυσθούν προς το επάγγελμα του
υποψήφιου που έχοντας τις απαιτούμενες
ικανότητες θα μπορούσαν να τραπούν
προς άλλες δραστηριότητες.

9. Πρέπει να ληφθούν μέτρα (υποτρο-
φίες, προκαταβολή μισθών κλπ.), ώστε
η έλλειψη υλικών μέσων να μην αποτελεί
για κανένα υποψήφιο εμπόδιο να επι-
δοθεί στις σπουδές που παρασκευάζουν
για τη θέση του λειτουργού της Μέσης
Παιδείας: το δωρεάν οικοτροφείο, στις
χώρες όπου εφαρμόζεται το σύστημα
αυτό, μπορεί να συμβάλει στον ίδιο
σκοπό.

10. Για την καθηγεσία στα σχολεία
της Μέσης Παιδείας πρέπει να εξασφα-
λίζονται οι ίδιες δυνατότητες στους υπο-
ψηφίους και των δύο φύλων και να τους
προσφέρονται οι ίδιες ευκολίες στις σπου-
δές.

11. Στην περίπτωση που τα συστή-
ματα μόρφωσης και οι απαιτούμενοι
τίτλοι σπουδών είναι διαφορετικοί για το
διδακτικό προσωπικό της κατώτερης και
για το διδακτικό προσωπικό της Μέσης
Παιδείας, πρέπει να προσφέρονται κάθε
λογής ευκολίες στους δασκάλους των δη-
μοτικών σχολείων, όταν αποκτήσουν τους
απαιτούμενους τίτλους, να διορίζονται σε
θέσεις καθηγητών της Μέσης Παιδείας.

12. Κατά την πρόσληψη και τη μόρ-
φωση των μελλόντων καθηγητών της
Μέσης Παιδείας είναι απαραίτητο να
λογαριάζονται όχι μόνο οι διανοητικές
ικανότητες και οι γνώσεις των υποψη-
φίων, αλλά επίσης οι κλίσεις και οι
ήθικες και παιδαγωγικές τους ποιότητες,
ο χαρακτήρας τους, ή κατανόηση που
έχουν για τους νέους, το πνεύμα της αφο-
σίωσης, ή συναισθηματική τους ισορρο-
πία και το κοινωνικό τους αίσθημα: στις
εισαγωγικές εξετάσεις ή τους διαγωνι-
σμούς για την πρόσληψη υποψηφίων κα-
θηγητών Μέσης μπορούν οι αρμόδιοι να
κάνουν προσωπική συζήτηση με τους
εξεταζόμενους για να σχηματίσουν πλη-
ρέστερη ιδέα της προσωπικότητας του
καθενός.

Προγράμματα σπουδών

13. Εάν είναι αλήθεια ότι η μόρφωση
των καθηγητών της Μέσης πρέπει να
εξειδικεύεται αρκετά, ώστε αυτοί να
κατακτούν κατά βάθος τον επιστημονικό
κλάδο που πρόκειται να διδάξουν, δεν
είναι λιγότερο αλήθεια ότι πρέπει να
επιδιώκεται μία ισορροπία ανάμεσα στην
ειδική κατάρτιση και στη γενική μόρ-
φωση: μαθήματα προαιρετικά μπορούν
να βοηθήσουν, ώστε να επιτύχουμε αυτό
το αποτέλεσμα.

14. Η κατά κύριο λόγο επαγγελμα-
τική μόρφωση πρέπει να περιλαμβάνει
όχι μόνο ψυχολογικές και παιδαγωγικές
σπουδές (μαζί με τη φιλοσοφία της παι-
δείας) και την πρακτική της διδασκα-
λίας, αλλά επίσης ειδικά μαθήματα που
θα αναφέρονται π.χ. στη μελέτη των
κοινωνικών γεγονότων και σχέσεων, στην
επαγγελματική ήθικη, στη διεθνή συνεν-
νόηση κλπ. με σκοπό την προαγωγή του
πνεύματος της δημοκρατίας, της ελευ-

θερίας και της αδελφότητας των λαών.

15. Στα προγράμματα σπουδών για
τη μόρφωση καθηγητών της Μέσης
πρέπει να δίνεται ή πιο μεγάλη προσοχή
στα ζητήματα της διεθνούς συνεργασίας,
για να προαγάγουμε το πνεύμα της
συνεννόησης και της ανοχής, καθώς και
το σεβασμό της ελευθερίας και της ανε-
ξαρτησίας όλων των λαών.

16. Είναι αναγκαίο, στη σπουδή της
Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής, να
δίνεται σημαίνουσα θέση στις πρακτικές
έρευνες της Ψυχολογίας και της Παιδα-
γωγικής, στην Ψυχολογία του εφήβου,
στη Διδακτική του κλάδου, για τον οποίο
ειδικεύεται κάθε σπουδαστής, καθώς και
στη σχολική διοίκηση και νομοθεσία
και στα παιδαγωγικά προβλήματα που
προσidiάζουν στην κάθε χώρα: είναι εξ
ισού αναγκαίο να δίνεται θέση στην Πει-
ραματική Παιδαγωγική (προβλήματα ά-
πόδοσης, δοκιμολογία) και στην Κοινο-
νολογία: οι καθηγητές του πρώτου
κύκλου σπουδών της Μέσης Παιδείας
πρέπει ιδιαίτερα να κατατοπισθούν στα
προβλήματα του σχολικού προσανατο-
λισμού (Ψυχολογία των ατομικών δια-
φορών, ικανότητες και συναισθηματικές
βίαιες των εφήβων) και στις λειτουργικές
μεθόδους της διδασκαλίας και της προ-
σωπικής εργασίας.

17. Όλα τα ενδιαφερόμενα για τη
μόρφωση του διδακτικού προσωπικού
της Μέσης ιδρύματα, είτε πρόκειται για
ειδικές σχολές είτε για πανεπιστήμια,
πρέπει να έχουν επαρκή αριθμό εδρών
και εργαστηρίων Ψυχολογίας και Παι-
δαγωγικής και να μπορούν να έχουν στη
διάθεση των μαθητών και των φοιτητών
τους συλλογές έργων και περιοδικών
ψυχοπαιδαγωγικών.

18. Αξίζει να δίνεται μεγάλη σημα-
σία στην πρακτική κατάρτιση του μέλ-
λοντος λειτουργού της Μέσης Παιδείας:
δεν αρκεί να τον υποχρεώνουμε να παρα-
κολουθεί τη διδασκαλία άλλων καθηγη-
τών ή να δίνει ο ίδιος μαθήματα: συμπε-
ρώτερο είναι να εργαστεί σε διάφορες
τάξεις διαφόρων σχολείων ως δάσκαλος
επί αρκετό χρονικό διάστημα, ώστε να
εξοικειωθεί με την ευθύνη μιας τάξης

σχολείου και να ξέρει τη ζωή ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος σε όλες τις εκδηλώσεις της.

19. Μπολόντι τα πειραματικά σχολεία μπορούν να προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες για την πρακτική εξάσκηση του μέλλοντος λειτουργού της Μέσης Παιδείας, εύχης έργο είναι το μεγαλύτερο μέρος του σταδίου του ως δοκίμου ή υποψήφιος να το περνάει μέσα σε κοινά σχολεία Μέσης, για να ρθει σε επαφή με ένα σχολικό περιβάλλον ακριβώς το ίδιο με εκείνο, όπου πρόκειται αργότερα να ασκήσει το εκπαιδευτικό του λειτουργήμα.

20. Ενδιαφέρει να μνηστούμε τον μέλλοντα λειτουργό της Μέσης όχι σε μία και μόνη μέθοδο παιδείας, αλλά στην ποιότητα των μέσων και των μεθόδων που μπορούν να εφαρμοσθούν σ' αυτή τη σχολική βαθμίδα, ώστε να μπορέσει ο ίδιος να διαλέξει τη μέθοδο που ταιριάζει καλύτερα στη διδασκαλία που πρόκειται να αναλάβει ή συμμετοχή στις έρευνες και στα πειράματα της Παιδαγωγικής θα είναι πολύ χρήσιμη γι' αυτό το σκοπό.

21. Η πρακτική κατάρτιση του μέλλοντος λειτουργού της Μέσης Παιδείας πρέπει να περιλαμβάνει και τη μύηση σε σχολικές εργασίες, όπως είναι η οργάνωση των ωρών της ανάπαυσης, η προετοιμασία πολιτιστικών εκδηλώσεων, η διεύθυνση κινήσεων της νεότητας, ή συμμετοχή σε συλλόγους γονέων και δασκάλων κλπ.

22. Καλό είναι οι υπεύθυνοι για τη μόρφωση του διδακτικού προσωπικού των σχολείων της Μέσης να εκλέγονται όχι μόνο σύμφωνα με τους πανεπιστημιακούς τίτλους των, αλλά επίσης και σύμφωνα με την προσωπική τους αξία και με την παιδαγωγική πείρα τους.

Επιμόρφωση των υπηρέτων των εκπαιδευτικών λειτουργών

23. Πρέπει να ληφθούν όλα τα μέτρα ώστε οι υπηρέτοντες καθηγητές της

Μέσης να μπορούν να τελειοποιούνται κατά το χρονικό διάστημα της σταδιοδρομίας τους, τόσο στον επιστημονικό κλάδο που διδάσκουν όσο και στις παιδαγωγικές αρχές και μεθόδους.

24. Οποιαδήποτε και αν είναι τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού της Μέσης (διαλέξεις, ομάδες εργασίας ή συζήτησης, εκπαιδευτικές άδειες, θεωρινά μαθήματα κλπ), πρωτεύουσα θέση πρέπει να δοθεί στην οργάνωση αυτών των εκδηλώσεων, στην επιθεώρηση των σχολείων, στη διεύθυνση και στο διδακτικό προσωπικό των Ιδρυμάτων παιδαγωγικής μόρφωσης και στους όμιλους ή τους συλλόγους των καθηγητών της Μέσης.

25. Στην περίπτωση που οι εκπαιδευτικές Αρχές δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη για την οργάνωση της επιμόρφωσης του διδακτικού προσωπικού της Μέσης, πρέπει να επιχορηγούνται οι σύλλογοι του διδακτικού προσωπικού και άλλα Ιδρύματα και όμιλοι ικανοί να φέρουν σε αίσιο τέλος αυτό το έργο.

26. Μεγάλες ευκολίες (υποτροφίες, επιδόματα, άδειες) πρέπει να παρέχονται στους εκπαιδευτικούς λειτουργούς της Μέσης για να μπορούν να επωφελοούνται από τα μέτρα που λαμβάνονται για την επαγγελματική τους τελειοποίηση προς το, θα ήταν κατ' αρχήν εύχης έργο, εάν το πράγμα συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις της υπηρεσίας, να δίνονται στους εκπαιδευτικούς της Μέσης, ύστερα από ώριμα χρόνια υπηρεσίας, πολύμηνες άδειες μετ' αποδοχών.

27. Εκτός από ατομικά ή ομαδικά ταξίδια σπουδών, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, αξίζει να αντι-μετωπισθεί το μέτρο της ανταλλαγής εκπαιδευτικών λειτουργών Μέσης από τη μία χώρα στην άλλη, ως ένα από τα μέσα που μπορούν να συμβάλουν στην τελειοποίησή τους.

(Ακολουθεί)

Μετάφρ. Ε. Π. Π.

ΣΧΟΛΙΑ ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Εμμανουήλ Ροΐδης
(1835 - 1904)

Εφέτος συμπληρώθηκαν πενήντα χρόνια από τον θάνατο του Εμμανουήλ Ροΐδη.

Για την εποχή του ο Ροΐδης υπήρξε ένας νους πολύπλευρος, στραμμένος απλώς προς την πραγματικότητα που τον περιέβαλλε. Έκανε μια συνεχή επισκόπηση και διερεύνηση των προβλημάτων της εποχής του. Το έργο του είναι πλατύ και πολυποίκιλο. Οι 7 τόμοι, που εξέδωσαν στη Βιβλιοθήκη Φέξη, δεν μπόρεσαν να το περιλάβουν ολόκληρο.

Διακρίθηκε ως μεταφραστής με το «Οδοιπορικό» του Σατωβριάντου, την «Ιστορία της Αγγλίας» του Μακώλεϊ κλπ. Ως διηγηματογράφος με την «Πάπισσα Ιωάννα» και τ' άλλα διηγήματά του. Ως στοχαστής με τα «Ειδώλα» και τις άλλες περισπούδαστες μελέτες του.

Ο Ροΐδης άσκησε τη δημοσιογραφία με την αίσθησή του πνευματικού ανθρώπου. Έγραφε τις εφημερίδες της εποχής του πολλά σημαντικά άρθρα για διάφορα ζητήματα, τα οποία χαρακτηρίζει συνειδητή και συστηματική επεξεργασία και έμβριθεια.

Στο συγγραφικό ύψος του διατήρησε τη γλαφυρότητα και την ευστροφία. Δεινός χειριστής της καθαρεύουσας, έγινε και ο θεωρητικός υποστηρικτής της δημοτικής. Στα γραπτά του υπήρχε πάντα η δεξιοτεχνία του ευτυχισμένου χειριστού της γλώσσας. Έπιγραμμάτια ο Σ. Μενάρδος έγραψε γι' αυτόν: «Ο Ροΐδης έκαμε επάγγελμα το ύψος. Έπηρε την αγγλική βραχυλογία και οξύτητα, την γαλλική γλαφυρότητα και χάρι, και κάτι από την μουσική γλώσσα των Ιταλών».

Αν θέλαμε κυριώτατα, με μια μόνο λέξη, να προσδιορίσουμε την προσφορά του Ροΐδη, θα σημειώναμε με κεφαλαία ψήφια: ο κριτικός. Ο Ροΐδης των «Ειδώλων» εξετάζει διεξοδικά και φωτισμένα το γλωσσικό μας ζήτημα. Άλλα δύο σημαντικά μελετήματά του «Περί συγχρόνου ελληνικής ποιήσεως» και «Περί συγχρόνου εν Ελλάδι κριτικής» ξεχωρίζουν για την οξύτατη παρατηρητικότητα τους και τη λεπτή αίσθησή τους. Τα κριτικά μελετήματα του Ροΐδη είναι ένα γενναίο καταστάλαγμα στοχασμών, που ανατράξαν την αποτελεσματική στενότητα των αντιλήψεων πολλών συγχρόνων του και άνοιξαν ένα πεδίο προβληματικότητας και μια μέθοδο έρευνας, που έως τότε ήταν άγνωστα.

Δεν υπήρξε, όσο παραστάθηκε, άρνητης ο Ροΐδης. Δεν ήταν καθόλου ενδιάθετος ή άρνησης του. Το σκόμμα του ήταν αποτέλεσμα κριτικής ακριβοδοκίας.

Στα γραπτά του υπάρχει συνοχή και συνέπεια. Είχε μορφώσει πεποιθήσεις στερεές,

κι' αυτές ήταν οι φάροι στις πνευματικές προσεγγίσεις του. Ο Ροΐδης ήταν πνεύμα καθολικό και αναλυτικό. Οι μελέτες του παρουσιάζουν ποικιλία περιεχομένου. Είναι φιλοσοφικές, όταν ασχολείται με τον Αριστοτέλη ή την Αλεξανδρινή σχολή. Φιλολογικές, όταν εξετάζει ποιήματα ξένων ή ελληνικών ποιητών. Λισθητικές, όταν έχει ως θέμα του τον Βάγκνερ ή τη ζωγραφική τέχνη. Στις μελέτες του τίποτα δεν υπάρχει κουραστικό ή παραφορτωμένο. Όλα είναι άβυσσα. Ο Κ. Παλαμής έσημείωσε για τον Ροΐδη στα «Πρώτα Κριτικά» του τα εξής: «Ο συμβολίζων το μέτρον, την υγείαν, τον ὀρθόν λόγον, την ἀλήθειαν και την ἐπιστήμην και την χάριν, εις ἐποχὴν ποὺ εἶχε καὶ ἔχει πέρασιν ἡ ἀμετροπέπεια, ἡ διανοητικὴ πάρωσις, ὁ παραλογισμὸς, τὸ ψεῦδος, ἡ ἀμάθεια».

Για τον Ροΐδη αφιέρωσε εκτενή μελέτη ο Α. Μ. Ανδρεάδης. Εμπειριστικώς έγραψε γι' αυτόν ένα πολυσέλιδο βιβλίο ο Κλ. Παράσχος. Τελευταία η «Βασική Βιβλιοθήκη» αφιέρωσε (με την επιμέλεια πάλι του Κλ. Παράσχου) ολόκληρο τόμο της στο έργο του.

Ο Εμμανουήλ Ροΐδης υπήρξε για την εποχή του μορφωτικός παράγων πρώτου μεγέθους. Παραμένει πάντα ένα άναμφισβήτητο πνευματικό κεφάλαιο για τον τόπο μας.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΕΥΛΗΣ

Παναγιώτη Νάνου, «Επιθεωρητού Δημοτ. Σχολείων: 1. «Μελέτες-Διαλέξεις», τόμ. Α', Πάτρα 1954. 2. «Διδακτικά Έρεθίσματα», τόμ. Α': Μάθηση με εργασία. Πάτρα.

Στο πρώτο βιβλίο που αποτελείται από 100 σελίδες, καλοτυπωμένο και ευπαρουσίαστο, περιέχονται 4 μελέτες-διαλέξεις αναφερόμενες στο Δροσίνη, τον Παλαιολόγο, την αξία της χαράς, τη συνάντηση Ελληνικού και Χριστιανικού πνεύματος.

Οι διαλέξεις αυτές δόθηκαν σε συγκεντρώσεις γονέων και δασκάλων της περιφέρειας Αιγαίου και τυπώθηκαν σε βιβλίο κατ' απαίτηση των δασκάλων, στους οποίους και αφιερώνονται. Τα θέματα στα οποία περιστρέφονται, σε πρώτο άκουσμα, φαίνονται άσχετα με τα παιδαγωγικά. Άλλα από όλα την ανάπτυξη και τη σύνθεσή τους, από το γεμάτο ουσία και έξαρση περιεχόμενό τους αναδίνονται διαφωτιστικώτατα, καλοζυγισμένες, γεμάτες αλήθεια παιδαγωγικά και κοινωνικά διδάγματα υποδείξεις.

Ο στοχαστικός και έντελως προσγειωμένος στην Ελληνική πραγματικότητα Επιθεωρητής αναχωρεί από την ιδέα ότι οι όμιλοι των δασκάλων προς το κοινό δεν πρέπει να έχουν αποκλειστικά για θέμα παιδαγωγικά προβλή-

ματα. Πλείστα ὅσα θέματα πρέπει νὰ καταπίνονται ὁ δάσκαλος καὶ τὴν παιδαγωγικὴν πείραν νὰ τὴν παρεμβάλλῃ στὰ γενικά θέματα μὲ προσεκτικὰς καὶ παραδείγματα. Τὰ θέματα πρέπει νὰ προκαλοῦν ἐντονα τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, καὶ κάθε παρεμβολὴ παιδαγωγικὴ μέσα στὰ τέτια θέματα ἀσκειῖ μεγαλύτερη ἐπίδραση παρὰ μιὰ εἰδικὴ ὁμιλία γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα.

Ἐτσι ἀναλύοντας τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Δροσίνῃ προβάλλει ταυτόχρονα καὶ τὴν πολὺπλευρὴ κοινωνικὴ του δράση. «Τὸ τραγούδι», λέγει ὁ συγγραφεὺς, «ἐξαφρώνει τὴν καρδιὰ μὰ δὲ φθάνει γιὰ τὸν πόνο. Γι' αὐτὸ ὁ Δροσίνῃς δουλεύει μὲ τὴν καρδιὰ του μέσα στὸ κοινωνικὸ λευεὶ μὲ τὴν καρδιὰ του μέσα στὴν ὁμιλία οἰκοδόμημα». Καὶ παρελάνει μέσα στὴν ὁμιλία ἀπλὰ καὶ ἐμπνευσμένα ἢ κοινωνικὴ δράση τοῦ ποιητῆ: ὁ Σύλλογος τῶν Ὁφελίμων βιβλίων, τὸ γονιμώτατο πέρασμα του ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἀπὸ τὸ τμήμα γραμμάτων καὶ τεχνῶν, καὶ πλείστα ἄλλα σὲ δυναμικὸ παραλληλισμὸ καὶ μετὰ τὸ ποιητικὸ του ἔργο, σὲ πειστικώτατο κή- μετὰ τὸ ποιητικὸ του ἔργο, σὲ πειστικώτατο κή- ρυγμα ὅτι ἡ φυσιογνωμία τοῦ Δροσίνῃ εἶναι φυσιογνωμία μοναδικῆς Εὐεργετῆς, γιὰ τὴν ὁράματά του τὰ ποιητικὰ ἦσαν πάντα συν- τροφούμενα καὶ μὲ ὁράματα κοινωνικά ποὺ σαρκώνονταν σὲ κοινωνικὴ ἔργα.

Πεποίθησις τοῦ Ἐπιθεωρητῆ εἶναι, ὅπως καὶ τοῦ ποιητῆ, ὅτι τὸ φάρμακον στὸ κακὸ καὶ ὅσο κι' ἂν εἶναι μεγάλο, δὲν εἶναι τὰ λόγια καὶ οἱ κατηχήσεις, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια νὰ ἀντιπα- ραβάλλεται στὸ κακὸ ἕνας θετικὸς ἀντιπερι- σπασμὸς, τὸ ἀντίστοιχο καλὸ, ἡ κοινωνικὴ δράση, τὸ γόνιμο ἔργο.

Σὲ ἄλλη διάλεξί του ἡ φυσιογνωμία τοῦ τε- λευταίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα διαγράφεται μὲ ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς ὑπακοῆς στὸ θεῖο θέλημα, θυρικὴ καὶ ἀκτι- νοβόλα, τέτια ποὺ (ὡς καὶ ἡ φαντασία τὸν μαρ- μάρωσε γιὰ νὰ μὴν τὸν χάσῃ).

Οἱ παραπάνω ὁμιλίαι, ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιπες, πραγματικὰ διαφωτίζουν καὶ παιδαγωγοῦν τὴν κοινωνία, ἀνοίγουν προοπτικὰς στὸν ἄξιο καὶ δημιουργικὸ δάσκαλο γιὰ πλούσια ἐσωσχολικὴ καὶ ἐξωσχολικὴ δράση.

Στὸ δεύτερο βιβλίον, τὰ «Διδακτικά Ἐρε- θίσματα», σὲ μεγαλύτερο σχῆμα, ἀποτελούμενο ἀπὸ 225 σελίδες, ἐξ ἴσου καλοτυπωμένο καὶ εὐπαρουσίαστο, διαφαίνονται ἀκόμη καθαρώτερα τὰ ἐφόδια τοῦ συγγραφέα. Καλὰ στερεωμένος ἐν τῇ πείρᾳ τῆς δασκαλικῆς, καθοδηγούμενος ἀπὸ πλάτεια θεωρητικὴ μόρφωση, προσγειωμένος ἐντελὲς σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐλληνικῆς πραγ- ματικότητος, κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἀγαπώντας καὶ πονώντας τὸ δάσκαλον καὶ τὸ παιδί, ὅποιος δεικνύει τὴν ἀξιοπρεπὴ στάση, ἐκείνη ποὺ θὰ στηρίξῃ τὴν δασκαλικὴν ψυχὴ καὶ θὰ τῆς δώσῃ οὐσιαστικὴ καὶ ὁλοκληρωμένη τὴ συνείδησιν τῆς θέσεως ποὺ ἔχει μέσα τὴν κοινωνία.

Δὲν προβάλλει τὸ βιβλίον τοῦ μὲ θόρυβο καὶ ἀξιώσεις, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπλότητα ποὺ δίνει ἡ πεποίθησις ὅτι συμπληρώνει μιὰν ἀνάγκη γιὰ τοὺς δασκάλους, ποὺ τροφοδοτοῦνται ἀπὸ τὴν ἐπίσημον συγγραμμάτων, ἀλλὰ ταυτόχρονα χτυποῦνται ἀνάμεσα στὴ θεωρία

καὶ τὴν πράξη. Γιὰ τὴν κάθε ὥρα καὶ στιγμήν ἡ δουλειὰ δὲν παύει νὰ συσσωρεύῃ ἀπρόοπτες καὶ ξαφνικὰς λεπτομέρειες, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ προβλέψουν καὶ νὰ θεραπεύσουν τὰ συγγράμματα. Ὁ συγγραφεὺς δὲν δέχεται παθητικὰ καμμιὰ γνώμη τῶν μεγάλων καὶ τῶν σοφῶν. Τὴν ἐλέγχει, τὴν βασανίζει καὶ προσπαθεῖ νὰ δια- ρυθμίσῃ τὰ πάντα ἀνάλογα μὲ τὰ μέσα ποὺ διαθέτει, τὴν συνθῆκες ποὺ βασιλεύουν γύρω του καὶ κατὰ τρόπο ποὺ νὰ κερδίσῃ ἡ παιδαγωγικὴ ὑπόθεσις καὶ τὸ κοινωνικὸ καλὸ νὰ προβάλλῃ θετικὸ καὶ ἐπιβαλλόμενον.

Τὸ ἴδιο συμβουλεύει νὰ κάνουν καὶ οἱ δά- σκαλοι. Νὰ μὴ δέχονται δὴλ. ἀβασάνιστα τὰ καθε τι. Νὰ σταθμίζουν, νὰ κρίνουν ὅσα βλέπουν καὶ διαβάζουν. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ νὰ διακα- νονίζον ἀνάλογα μὲ τὴν γύρω τους συνθήκες τῆς δράσεως. Ἡ λογικὴ ἂς εἶναι πάντα ὁ ὁδηγὸς τους. Ἡ ἀγάπη τους πρὸς τὸ παιδί ὁ γνώμονας στὴ δουλειὰ τους. Ἡ ἀνύψωσις τοῦ περιβάλλοντος τὸ ἰδανικὸ τους.

Ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ μὲ τὴν πίστη ποὺ ἔχει στὸ δάσκαλον καὶ στὸν προορισμὸν του, νὰ ἐμπνεύσῃ στοὺς πρώτους αὐτοὺς ἐργάτες, τοὺς θεμελιωτὰς τῆς πνευματικῆς προπορεύσεως στὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἕναν ἀέρα λεβεντιάς, ποὺ ὁ ἴδιος τὸν αἰσθάνεται πλουσιοπάροχα μέσα του.

Τὴν λεβεντιά τῆς δασκαλωσύνης, ξεκάθαρη, ὁλόθερμη, δημιουργικὴ, ὅπως προβάλλεται ἀπὸ τὴν θέση ποὺ πάντα εἶχε καὶ ἔχει μέσα στὴν ἱστορικὴ μας μοίρα καὶ τὸ κοινωνικὸ μας συγκρότημα, προσπαθεῖ νὰ κἀνὴ συνειδητὴ στοὺς δασκάλους μας ὁ κος Π. Νάκος.

Ὅσοι διαβάσουν προσεκτικὰ τὰ «Διδακτικά Ἐρεθίσματα» θὰ παραδεχθῶν ὅτι μοιραῖα οἱ ἀπλοὶ δάσκαλοι ἐρχονται σὲ ἰσοτιμία μὲ τοὺς ἐπίσημους ὁδηγούς, γιὰ τὴν ἐκείνοι θὰ ἐφαρμό- σουν τὴ θεωρίαν καὶ ἀπὸ τὴ δική τους ἐλλογὴ ἐφαρμογὴ θὰ βγῇ τὸ καλὸ ποὺ οἱ σοφοὶ ὁραμα- τίζουν.

Γέννημα, θρέμμα τῆς δασκαλικῆς οἰκογέ- νειας ὁ συγγραφεὺς τῶν δύο παραπάνω βιβλίων ἐπιβεβαιώνει μὲ τὴν πνευματικὴν τούτην προσ- φορὰν τοῦ δημοδιδασκαλικοῦ κλάδου τὴν ὀρθό- τητα τοῦ θεσμοῦ: Οἱ ὁδηγοὶ ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ ἐπαγγέλματος σιγὰ σιγὰ καὶ σταθερὰ νὰ βγαίνουν. Δικαίωμα τὴν αἰσιδόξην πεποίθησιν ὅτι ὅσο πληθύνονται οἱ συγχρονισμένοι, δη- μιουργικοί, φωτισμένοι ἐπιθεωρητῆς, τόσο το- νώνεται μέσα στὸν κλάδον ἡ πεποίθησις ὅτι ἀληθινὰ πρωτοστατεῖ στὴν πνευματικὴ καὶ γενικὰ τὴν ἐθνικὴ μας ἀνασυγκρότησιν καὶ πρόοδο.

Οἱ δάσκαλοι πρέπει νὰ προσέξουν τὴν ὑπο- δείξειν του. Πουθενὰ δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὸ σωστὸ, τὸ βασανισμένον στὴν πράξιν, τὸ μετρο- μένον, τὸ λογικόν. Ὅλα ὅσα ἐκεῖ μέσα ὑποδει- κνύονται ἔχουν περάσει ἀπὸ τὸ καθαρότερον τῆς φωτισμένης ἐφαρμογῆς, τῆς δυναμικῆς πείρας, τῆς ἐξελεγχμένης δράσεως. Γι' αὐτὸ ὅλοι πρέπει νὰ τὰ διαβάσουν, νὰ τὰ προσέξουν, νὰ τὰ κρί- νουν καὶ ἐπικρίνουν, κι' ἂς μὴν ἀμφισβάζῃ ὁ συγγραφεὺς: τὰ βιβλία του πολὺ θὰ ὠφελή- σουν.

Ε. Γ. Π.

Ἡ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

μοναδικὸ στὴν Ἑλλάδα ἐπιστημονικὸ παιδαγωγικὸ περιοδικό, ἀντιπροσωπεύει ἐπὶ 8 ἡδὴ χρόνια τὴν προοδευτικὴν ἐκπαι- δευτικὴν κίνησιν στὴ χώρα μας.

Ἡ ΠΑΙΔΕΙΑ καὶ ΖΩΗ

δὲν εἶναι ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις, οὔτε ἔχει πιά δεσμὸν μὲ κανέναν ἐκδοτικὸ Οἶκον. Ἐκδίδεται ἀπὸ μιὰ Ὀμάδα ἀνθρώπων ποὺ πιστεύουν ὅτι τὸ Ἕθνος θὰ προκόψῃ, μόνον ὅταν ἀναμορφωθεῖ καὶ βρεῖ τὸ σωστὸ δρόμον τῆς ἡ παιδείας τοῦ λαοῦ μας. Εἶναι λοιπὸν προσπάθεια καθαρὰ ἰδεολογικὴ καὶ πατριωτικὴ.

Ἡ ΠΑΙΔΕΙΑ καὶ ΖΩΗ

γράφεται καὶ τυπώνεται μὲ προσωπικὰς θυσίας τοῦ ἐπιτελείου τῶν Συνεργατῶν τῆς. Γι' αὐτὸ ἔχει τὸ θάρρος νὰ ἀπευθυνθεῖ πρὸς τοὺς Ἀναγνώστες τῆς καὶ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ συστήσουν τὸ περιοδικὸ στοὺς φίλους των καὶ νὰ βοηθήσουν στὴν πλατύτερην κυκλοφορίαν του.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

GILBERT HIGHET

Η ΤΕΧΝΗ ΝΑ ΔΙΔΑΣΚΗΣ

Μετάφραση : Εὐαγ. Πανέτσου

Τὸ χρησιμώτερο, τὸ πιὸ συγχρονισμένο βιβλίον γιὰ κάθε ἀδιδάσκοντα».

Μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα :

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ. Τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ δασκάλου καὶ οἱ δυσκολίες του. Οἱ ἀρετὲς τοῦ καλοῦ δασκάλου (γνώση τῶν θεμάτων, ἀγάπη στὸ μάθημα, ἀγάπη στοὺς μαθητές). Οἱ ἱκανότητες τοῦ καλοῦ δασκάλου (μνήμη, δύναμη θελήσεως, καλωσύνη).

ΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ. Ἡ προπαρασκευὴ, τὸ σχέδιο, ἡ ἀνανέωση τοῦ ὕλικου, ἡ μετάδοσις καὶ οἱ μέθοδοι τῆς.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥΣ. Σοφιστές, Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Ἀλέξανδροι, Ἰησοῦς. Οἱ δάσκαλοι τῆς Ἀναγεννήσεως, οἱ Ἰησοῦιτις δάσκαλοι. Οἱ δάσκαλοι τοῦ δέκατου ἑνατοῦ αἰῶνα καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ εἰκοστοῦ. Οἱ πατέρες τῶν μεγάλων ἀνδρῶν.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ. Πατέρες καὶ μητέρες. Οἱ σύζυγοι καὶ αἱ σύζυγοι. Οἱ γιατροί, οἱ ψυχίατροι, οἱ κληρικοί. Ἡ διαφήμιση, ἡ προπαγάνδα. Κομμουνιστικὴ ἐκπαίδευσις τῶν αἰχμαλώτων. Συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες.

Η ΤΕΧΝΗ ΝΑ ΔΙΔΑΣΚΗΣ

Εἶναι ἓνα βιβλίον χρήσιμο γιὰ κάθε ἐκπαιδευτικό,
γιὰ κάθε γονέα, γιὰ κάθε μορφωμένο ἄνθρωπο

— 000 —

Ι Κ Α Ρ Ο Σ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ, Βουλῆς 4, Ἀθῆναι